

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

Природничо-математичний факультет
Кафедра екології, географії та природокористування

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня “бакалавр”

на тему:

**КРАЄЗНАВЧИЙ ТУРИЗМ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СТАН,
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Спеціальність 103 Науки про Землю

Виконала:
студентка IV курсу, групи 46
спеціальності 103 Науки про Землю
Кузьменко Олександра Олександрівна

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Слюта Аліна Миколаївна

Чернігів – 2025

Роботу подано до розгляду «_____» _____ 2025 року.

Студент

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Рецензент

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засіданні кафедри екології,
географії та природокористування

протокол № _____ від «_____» _____ 2025 року.

Студентка допускається до захисту кваліфікаційної роботи в
екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри

(підпис)

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КРАЄЗНАВЧОГО ТУРИЗМУ.....	6
1.1. Поняття та основні аспекти краєзнавчого туризму.....	6
1.2. Історико-культурні та природні ресурси як основа для розвитку краєзнавчого туризму.....	9
1.3. Досвід розвитку краєзнавчого туризму в Україні та за кордоном.....	12
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ КРАЄЗНАВЧОГО ТУРИЗМУ В КІРОВОГРАДСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	15
2.1. Історико-культурні пам'ятки Кіровоградської області: сучасний стан...	15
2.2. Природні ресурси як потенціал для розвитку краєзнавчого туризму.....	20
2.3. Туристична інфраструктура та рівень послуг у Кіровоградській області..	23
2.4. Аналіз туристичних потоків та популярних маршрутів Кіровоградщини...	26
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРАЄЗНАВЧОГО ТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ	43
3.1. Основні проблеми розвитку краєзнавчого туризму в регіоні...	43
3.2. Проблеми екологічної та культурної безпеки в краєзнавчому туризмі...	50
3.3. Проблеми геомаркетингу та цифрових технологій у популяризації краєзнавчого туризму.....	51
РОЗДІЛ 4. ПЕРСПЕКТИВИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ КРАЄЗНАВЧОГО ТУРИЗМУ НА КІРОВОГРАДСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	55
4.1. Перспективи розвитку краєзнавчого туризму в Кіровоградській області: економічні, соціальні та культурні аспекти.....	55
4.2. Рекомендації щодо покращення інфраструктури та розвитку туристичних маршрутів.....	57
4.3. Перспективи створення нових туристичних маршрутів та продуктів.....	60
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65
ДОДАТКИ.....	70

ВСТУП

У сучасних умовах глобалізації та активного розвитку туристичної галузі зростає значення краєзнавчого туризму як ефективного інструменту пізнання історико-культурної спадщини, збереження природного середовища та формування національної ідентичності. Краєзнавчий туризм сприяє популяризації місцевих пам'яток, активізує соціально-економічний розвиток територій та забезпечує залучення місцевих громад до збереження та раціонального використання ресурсів.

Кіровоградська область володіє значним потенціалом для розвитку краєзнавчого туризму. На її території зосереджено чимало унікальних історико-культурних та природних об'єктів, що можуть стати основою для створення привабливих туристичних маршрутів. Проте реалізація цього потенціалу стримується низкою проблем, серед яких – недостатній розвиток інфраструктури, низький рівень маркетингу туристичних продуктів, обмежене використання цифрових технологій, а також виклики екологічного та культурного характеру.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю переосмислення ролі краєзнавчого туризму в регіональному розвитку та розробки дієвих механізмів стимулювання його зростання в межах Кіровоградської області. Наукова новизна роботи полягає у комплексному аналізі стану, проблем і перспектив краєзнавчого туризму в регіоні з урахуванням сучасних викликів і тенденцій.

Об'єктом дослідження є краєзнавчий туризм як форма пізнавальної туристичної діяльності.

Предмет дослідження – особливості функціонування та розвитку краєзнавчого туризму в Кіровоградській області.

Метою роботи є дослідження сучасного стану, проблем та перспектив розвитку краєзнавчого туризму в Кіровоградській області з урахуванням потенціалу історико-культурної спадщини та природних ресурсів.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

- охарактеризувати історико-культурні та природні ресурси як базу для розвитку краєзнавчого туризму;
- здійснити аналіз туристичного потенціалу Кіровоградської області;
- виявити основні проблеми та бар'єри розвитку краєзнавчого туризму в регіоні;
- надати рекомендації щодо вдосконалення туристичної інфраструктури, маршрутів і формування нових туристичних продуктів.

Практичне значення роботи полягає в обґрунтуванні рекомендацій щодо підвищення ефективності краєзнавчого туризму в регіоні, зокрема шляхом удосконалення інфраструктури, впровадження цифрових технологій та створення нових туристичних маршрутів.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження представлені на Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю студентів, аспірантів і молодих учених (20 листопада 2024 р., м. Чернігів) та III Всеукраїнській науково-практичній конференції (17 квітня 2025 року) «Молодь у географічній науці» (до 220-річчя заснування Ніжинської вищої школи).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КРАЄЗНАВЧОГО ТУРИЗМУ

1.1. Поняття та основні аспекти краєзнавчого туризму

Краєзнавчий туризм – це особлива форма туристичної діяльності, спрямована на ознайомлення з історико-культурною спадщиною конкретного регіону, його традиціями, легендами та етнографічними особливостями. Це поняття виходить із багатьох наукових підходів, де історико-культурне знання інтегрується з туристичною діяльністю задля збереження регіональної ідентичності та передачі її майбутнім поколінням [13]. Таким чином, краєзнавчий туризм має не лише рекреаційну, але й освітню та соціальну функції, що набувають особливої актуальності в умовах глобалізації та зростаючої культурної уніфікації.

Основними аспектами краєзнавчого туризму (табл.1.1.) можна назвати : культурно-історичний, природний, економічний, освітній та виховні компоненти.

Теоретичне осмислення туризму обумовлене рядом причин: широкомасштабністю туристської діяльності, планетарним характером здійснення подорожей, необхідністю наукового обґрунтування сталого розвитку туризму, узгодженням різних підходів до вирішення загальних завдань туристської галузі [38 , с.5].

Таблиця 1.1.

Основні аспекти краєзнавчого туризму

Аспект	Характеристика
Культурно-історичний	Знайомство з фольклором, ремеслами та з місцевими звичаями. Відвідування музеїв, історичних місць та архітектурних пам'яток.
Природний	Вивчення фауни та флори, геологічних особливостей того чи іншого регіону. Дослідження національних парків, заповідників та природних ландшафтів.
Економічний	Підтримка виробників та фермерів, а також місцевих ремісників. Сприяння розвитку місцевого бізнесу та інфраструктури.
Освітній та виховний	Формування власної поваги до природної та культурної спадщини . Через пізнання нових фактів – розширення кругозору туристів.

Історико-культурний контекст. Основним завданням даного виду туризму є ознайомлення туристів із культурною спадщиною регіону через відвідування історичних пам'яток, музеїв, етнографічних експозицій, архітектурних об'єктів і релігійних центрів. Таке занурення сприяє збереженню історичної пам'яті та формуванню позитивного іміджу регіону [44].

Освітня складова. Краєзнавчий туризм має міцну освітню спрямованість. Інтерактивні екскурсії, лекції, майстер-класи та тематичні виставки дозволяють відвідувачам глибше зрозуміти історичні процеси, культурні традиції, особливості місцевого побуту та ремесел. Такий підхід сприяє активному залученню аудиторії, розширенню її кругозору та формуванню поваги до культурної спадщини [35].

Економічний аспект. Розвиток краєзнавського туризму стимулює економічне зростання регіонів: збільшення потоку туристів сприяє розвитку інфраструктури, створенню нових робочих місць, підтримці місцевих виробників та ремісників, а також залученню додаткових інвестицій у туристичну галузь. Ефективність даного напрямку підтверджується дослідженнями, що свідчать про зростання туристичної активності на 18-25% після впровадження краєзнавчих маршрутів [13][25].

Соціально-культурна взаємодія. Краєзнавчий туризм сприяє активній взаємодії між місцевим населенням та туристами. Завдяки організації культурних заходів, фестивалів, тематичних екскурсій і зустрічей з місцевими експертами відбувається обмін досвідом, збагачення культурних традицій та розвиток соціальної свідомості, що в підсумку укріплює регіональну ідентичність [35].

Цифровізація та інновації. Сучасні технології стають невід'ємною складовою краєзнавчого туризму. Використання мобільних додатків, інтернет-платформ, інтерактивних карт та технологій доповненої реальності дозволяє зробити процес пізнання історико-культурних об'єктів більш захоплюючим та доступним для широкої аудиторії. Цифрові інструменти сприяють не лише популяризації туристичних маршрутів, а й сприяють більш детальному

вивченню культурної спадщини, розширюючи межі традиційних підходів до організації туру [44, 25].

Інтеграція цифрових технологій. Сучасний краєзнавчий туризм активно використовує сучасні цифрові інструменти для підвищення якості туристичного досвіду. Використання мобільних додатків, інтерактивних карт, доповненої та віртуальної реальності дозволяє створювати вражаючі екскурсійні маршрути, що дають можливість туристам ознайомлюватися з історико-культурною спадщиною навіть у режимі онлайн. Такі технології не лише притягують молоду аудиторію, але й сприяють кращому збереженню та популяризації місцевих культурних традицій [31].

Інтерактивність як елемент навчання. Сучасний підхід до організації краєзнавчого туризму виступає засобом активного навчання. Інтерактивні методи – рольові ігри, майстер-класи, драматизовані реконструкції історичних подій – дозволяють туристам отримати безпосередній досвід взаємодії з культурною спадщиною регіону. Такий формат сприяє емоційній залученості учасників, розширенню їх культурного кругозору та повнішому засвоєнню історичних знань [50].

Міжсекторна співпраця та партнерство. Розвиток краєзнавчого туризму неможливий без синергії між державними структурами, місцевою громадою, науковими установами та бізнес-сектором. Ефективна співпраця дозволяє створювати нові маршрути, удосконалювати туристичну інфраструктуру та організовувати культурні події, що стимулюють економічне зростання регіонів. Емпіричні дослідження свідчать, що партнерський підхід може збільшити туристичний потік на 15-20% завдяки крос-секторним проектам та інтегрованим програмам популяризації [31].

Внесок краєзнавства у збереження культурної спадщини. Краєзнавчий туризм виконує функцію не тільки для рекреації, але й для збереження і популяризації історико-культурної спадщини. Організація тематичних екскурсій, культурних фестивалів і виставок сприяє відновленню традиційних ремесел, підтримці місцевих художніх інституцій та зміцненню регіональної

ідентичності. Завдяки цьому відбувається безперервний культурний діалог між минулим і сучасністю, що є особливо актуальним в умовах глобалізації [50].

Адаптація до сучасних соціально-економічних умов. Сучасні умови економічної та інформаційної глобалізації вимагають від краєзнавчого туризму адаптації до мінливих потреб ринку. Розробка гнучких маршрутних систем, які враховують культурну унікальність регіону та впровадження інноваційних маркетингових стратегій, сприяє підвищенню конкурентоспроможності туристичного продукту. Такий підхід дозволяє не лише збільшити потік туристів, але й оптимізувати витрати на підтримку та розвиток інфраструктури [31, 50].

Таким чином, додатковий аналіз аспектів краєзнавчого туризму показує, що інтеграція традиційних методів з інноваційними технологіями та інтерактивними формами комунікації створює нове поле для розвитку як освітньої, так і економічної складової. Це, в свою чергу, відкриває перспективи для сталого розвитку культурних регіонів, збереження історичної спадщини та формування єдиного інформаційного простору, який відповідає сучасним вимогам суспільства[31].

1.2. Історико-культурні та природні ресурси як основа для розвитку краєзнавчого туризму

Історико-культурні та природні ресурси є ключовими елементами для розвитку краєзнавчого туризму, вони формують основу для залучення туристів і навіть створення унікальних маршрутів.

Історико-культурні ресурси становлять фундамент туристичного продукту, адже вони відображають унікальність минулого кожного регіону. До них належать архітектурні пам'ятки, історичні території, музеї, скарбниці народних традицій, фольклорні пам'ятки та культурні заходи. Збереження та популяризація цих об'єктів сприяє не тільки підвищенню культурної свідомості населення, але й стимулює туристичну активність. За даними сучасних досліджень, регіони, що активно працюють над реставрацією і промоцією своїх

історико-культурних об'єктів, відзначають підвищення туристичного потоку на 20-30% [19]. Крім того, історико-культурні маршрути сприяють формуванню позитивного іміджу регіону як “живого музею під відкритим небом”, що має великий потенціал для подальшого економічного зростання.

Україна посідає одне з провідних місць в Європі за рівнем забезпеченості цінними природними та історико-культурними ресурсами, здатними генерувати значний туристичний інтерес у вітчизняних та іноземних подорожуючих. Ці фактори безпосередньо сприяють успішному розвитку туризму. Однак, національний туристичний продукт має низьку конкурентоспроможність на внутрішньому та міжнародному туристичному ринку. На теперішній час умови формування та підвищення конкурентоспроможності знайшли пояснення в різноманітних наукових теоріях. Досвід розвитку найбільш успішних фірм і економічних систем доводить те, що найбільш ефективною формою економічного зростання є теорія кластерного механізму. Туристична індустрія належить до привабливих сфер створення кластерів, перспективність яких пояснюється їх комплексним характером та об'єднанням на добровільних і взаємовигідних засадах існуючих виробників продукції та послуг [38,с.71].

Роль природних ресурсів у туристичному продукті. Природні ресурси є невід'ємною складовою туристичної інфраструктури, оскільки вони забезпечують унікальні ландшафтні та екологічні умови. Сюди входять заповідники, національні парки, мальовничі водойми, гори, ліси та інші природні об'єкти, які приваблюють туристів завдяки своїй естетичній та рекреаційній цінності. Дослідження свідчать, що розвиток екотуризму, який базується на використанні природних ресурсів, дозволяє зменшити негативний вплив на довкілля та сприяє сталому розвитку регіонів [1]. Крім того, природні ландшафти часто стають основою для організації тематичних маршрутів, що поєднують активний відпочинок з екологічною освітою.

Розвиток туристської діяльності в Україні та її окремих регіонах повинен орієнтуватись на більш повне використання ресурсів природного та історико-культурного характеру, за підтримки з боку регіональних і місцевих органів

управління, громадських організацій шляхом комплексного впровадження заходів організаційно-розпорядчого, науково-просвітницького та інформаційного характеру. Важливою складовою комплексу таких заходів повинна стати підготовка фахівців туристської галузі у ЗВО регіонального рівня [38, с.84].

Синергія історико-культурних та природних ресурсів. Найбільший потенціал туристичного розвитку з'являється при інтеграції історико-культурних і природних ресурсів. Комбінування історичних пам'яток із мальовничими природними ландшафтами створює комплексний продукт, який задовольняє як потребу в естетичних враженнях, так і культурну тягу до пізнання минулого. Сучасні туристичні маршрути все частіше включають елементи як культурно-історичного екскурсування, так і відпочинку на природі. Наприклад, екскурсії з відвідуванням музеїв та замків у поєднанні з пішохідними маршрутами або організацією кемпінгу сприяють більш глибокому зануренню туриста в атмосферу регіону [27]. Такий міжсекторальний підхід підвищує конкурентоспроможність туристичного продукту, забезпечуючи взаємне доповнення естетичного й освітнього компонентів.

На практиці, регіональні туристичні адміністрації та організації використовують як історико-культурні, так і природні ресурси для створення інтегрованих туристичних маршрутів. Серед ключових практик можна виділити:

Реставрація та інтерпретація культурної спадщини. Реставрація історичних пам'яток супроводжується інформаційними програмами (експозиціями, лекціями, театралізованими виставами), що сприяють популяризації локальної культури.

Екотуристичні маршрути. Використання природних комплексів не тільки забезпечує рекреаційні послуги, а й стимулює екологічне виховання та збереження довкілля.

Інтегровані програми. Співпраця між місцевими установами культури, охорони природи та туристичними компаніями дозволяє створювати комплекси заходів, які охоплюють як відвідування музеїв і пам'яток, так і проведення майстер-класів, фестивалів та екскурсій на природі [12].

Практична реалізація інтегрованих маршрутів веде до підвищення зацікавленості як серед місцевих жителів, так і серед іноземних туристів, сприяє залученню додаткових інвестицій у туристичну інфраструктуру і забезпечує мультиплікативний ефект для економіки регіону.

1.3. Досвід розвитку краєзнавчого туризму в Україні та за кордоном

Туризм є важливим чинником економічного розвитку, культурного обміну та збереження історичної спадщини. У світі існує багато видів туризму (табл. 1.2), які поділяються за метою подорожі, характером місцевості та рівнем організації. Особливе місце серед них займає краєзнавчий туризм, який сприяє глибшому ознайомленню з історією, традиціями та природними особливостями певного регіону [46].

Таблиця 1.2.

Основні види туризму

Вид туризму	Характеристика
1	2
Культурно-історичний туризм	Цей вид передбачає відвідування історичних пам'яток, музеїв, архітектурних ансамблів, етнографічних фестивалів та інших культурних заходів. В Україні популярними напрямками є Київ, Львів, Кам'янець-Подільський та Чернігів [16].
Краєзнавчий туризм	Сприяє популяризації маловідомих пам'яток, розвитку локальної економіки та збереженню національної ідентичності. Наприклад, маршрути Кіровоградщини, Полтавщини або Поділля дозволяють глибше ознайомитися з місцевими традиціями та історією [23].

Продовження табл. 1.2

1	2
Природний туризм (екотуризм)	Зосереджений на збереженні природних ресурсів, відвідуванні національних парків, заповідників, гірських масивів та водойм. Україна славиться Карпатами, Шацькими озерами та заповідником Асканія-Нова [39].
Оздоровчий туризм	Передбачає подорожі до курортів, санаторіїв та термальних джерел. Популярні напрямки: Трускавець, Моршин, Берегове [32].
Спортивний та екстремальний туризм	Включає альпінізм, дайвінг, рафтинг, гірськолижний спорт. В Україні найбільше розвинені Карпати та курорти Буковелю і Драгобратау [45].
Пляжний туризм	Спрямований на відпочинок на узбережжі морів, озер та річок. Україна пропонує курорти Затока, Коблево, Кирилівка [29].
Діловий туризм	Передбачає участь у міжнародних бізнес-зустрічах, виставках та конференціях. Основними центрами цього напрямку в Україні є Київ, Львів, Одеса [7].

Міжнародний туризм включає ті ж самі види, але з урахуванням специфіки кожної країни. Наприклад, культурний туризм у Франції охоплює відвідування Лувру та Версаля, екотуризм у Канаді – національні парки Скелястих гір, а пляжний туризм у Таїланді – курорти Пхукету [42]

Краєзнавчий туризм виступає як потужний інструмент збереження культурної спадщини та розвитку регіонів. За останнє десятиліття спостерігається значне зростання інтересу до екскурсійних маршрутів, спрямованих на знайомство з місцевою історією, традиціями та природними ресурсами. Дослідження свідчать, що завдяки впровадженню інноваційних методик організації краєзнавчого туризму туристична активність у регіонах зросла в середньому на 20-30% [13].

В Україні традиції краєзнавчого туризму мають глибоке коріння, що відображається у створенні та популяризації численних історико-культурних маршрутів. За даними дослідження, проведеного у 2020 році, використання автентичних культурних ресурсів сприяє не лише збереженню національної ідентичності, а й стимулює місцеву економіку за рахунок залучення додаткових інвестицій у туристичну інфраструктуру [13]. Водночас, досвід зарубіжних країн демонструє, що інтеграція екологічних концепцій та цифрових технологій у туристичні проекти дозволяє підвищити конкурентоспроможність регіонів на міжнародному ринку. Наприклад, в Європейському Союзі та США реалізовано комплексні проекти, завдяки яким рівень зацікавленості як місцевого населення, так і іноземних туристів зріс на 15-25% за останні роки [44].

Комплексне використання сучасних цифрових технологій разом із традиційними методами викладу історико-культурної спадщини відкриває нові перспективи для розвитку краєзнавчого туризму. Інтернаціональна практика вказує, що інтеграція технологічних рішень із локальними культурними особливостями дозволяє значно розширити спектр туристичних послуг та покращити взаємодію між учасниками туристичного процесу [25]. Враховуючи все вищезазначене, дослідження сучасних тенденцій та перспектив краєзнавчого туризму залишається надзвичайно актуальним як для теоретичних пошуків, так і для практичного впровадження інноваційних рішень у туристичну галузь.

Таким чином, порівняльний аналіз досвіду розвитку краєзнавчого туризму в Україні та за кордоном виявляє як специфіку вітчизняної практики, так і успішні міжнародні підходи до організації цього виду туризму. Синтез зарубіжного та вітчизняного досвіду сприятиме вдосконаленню туристичного продукту, збереженню культурних цінностей та стимулюванню економічного зростання регіонів.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ КРАЄЗНАВЧОГО ТУРИЗМУ В КІРОВОГРАДСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Історико-культурні пам'ятки Кіровоградської області: сучасний стан

Кіровоградська область розташована у центральній частині України , на півдні Придніпровської височини , у межіріччі Дніпра та Південного Бугу , утворена ще 1939 року 10 січня (рис. 2.1) [17].

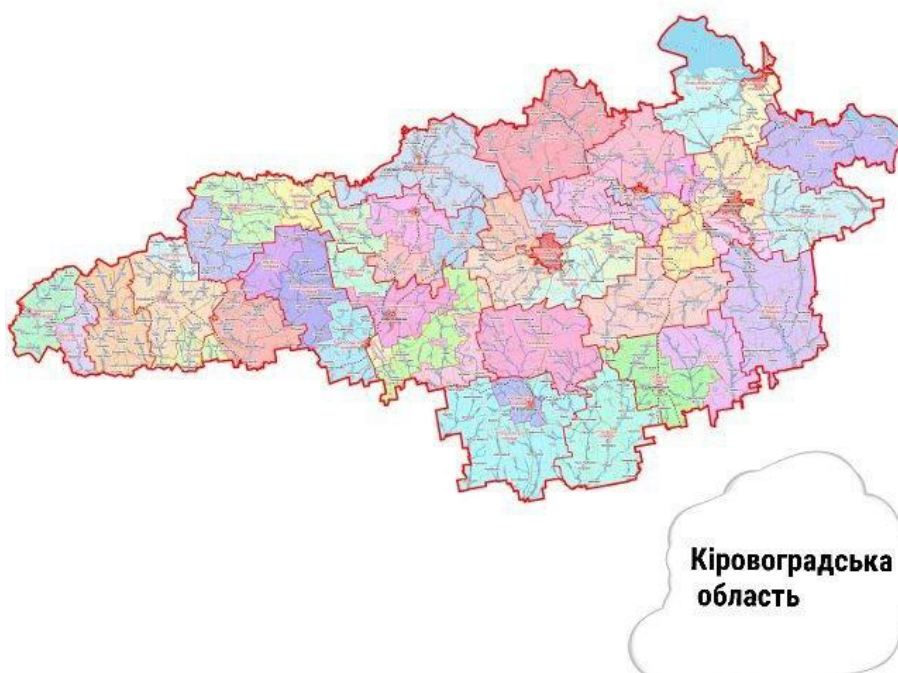

Рис. 2.1 Карта Кіровоградської області

Історико-культурними особливості Кіровоградської області представлені пам'ятниками Кіровоградщини (табл. 2.1) 24].

У м. Кропивницькому для відвідувачів відкритий Меморіальний музей М. Л. Кропивницького, експозиції якого розповідають сім'ю драматурга й актора, про його дитинство і навчання в гімназії та університеті, його довгий і важкий шлях у мистецтві як засновника першого професійного українського театру (власне, на його честь і було перейменовано місто).

Таблиця 2.1.

Сучасний стан історико-культурних пам'яток Кіровоградщини

<i>Пам'ятка</i>	<i>Опис</i>	<i>Сучасний стан</i>
Фортеця Святої Єлисавети	Оборонна споруда XVIII століття, що поклала початок місту Єлисаветграду	Частково збережена, потребує реставрації
Музей Ракетних військ стратегічного призначення	Розташований на території колишньої ракетної бази	Функціонує як музей, доступний для відвідувачів
Дендропарк у Кропивницькому	Пам'ятка садово-паркового мистецтва	Добре доглянутий, популярне місце відпочинку
Каньйон річки Синюхи	Природна пам'ятка, утворена гранітними породами	Збережений, використовується для екотуризму
Кременчуцьке водосховище	Входить до Дніпровського каскаду	Використовується для рекреації та господарських потреб
Морозовський вугільний розріз	Колишній вугільний кар'єр, нині затоплений	Не використовується, цікавий для сталкерського туризму

Складена автором на основі джерела [33]

Краєзнавчий музей створений на основі колекції історико-географічного музею Єлисаветградського земського реального училища і почав свою діяльність ще у 1883 році. Від 1929 року музей розташований у приміщенні, яке було збудоване у 1900 році як будинок родини єврейського купця Барського А.Д.

Крім того, недалеко від міста, у с. Миколаївка Кропивницького району знаходиться відомий державний заповідник-музей І.К. Карпенка-Карого (Тобілевича) «Хутір Надія», яка створена на території садиби, що закладена батьком драматурга Карпом Тобілевичем і названо іменем його дружини – Надії Тарковської. Нині презентується цілий комплекс садиби: батьківська хата, меморіальний будинок, приміщення літературно-меморіального музею, парк-

пам'ятка садово-паркового мистецтва «Хутір Надія» (площею 11 га) і ставок. Встановлено пам'ятник-погруддя І. Карпенка-Карого. Нині тут постійно проводяться традиційні театральні свята «Вересневі самоцвіти».

У міській гімназії № 5 ім. Т.Г. Шевченка відкрито Музей історії визволення Кіровоградщини від фашистських загарбників. Дві зали музею містять експозицію, що розповідає про визволення нашого міста під час Другої світової війни. Основу музею складають оригінальні матеріали, які протягом 30 років збирались шкільними пошуковими загонами на території нашої області. Експозиції містять безліч листів, фотографій, документів як часів ХХ століття, так і сучасності.

Кіровоградщина має вагомий для розвитку туристичної сфери в Україні історико-культурний потенціал на державному обліку. В області перебуває 5653 пам'ятки, що становлять основу для організованого відвідування туристів. З них [38, с.52]: 2574 – пам'ятки археології, зокрема, трипільські поселення в Новоархангельському та Гайворонському районах, царські кургани – у Знам'янському та Новоукраїнському районах, головне святилище скіфів – Ексампей в Новоукраїнському районі; 2186 – пам'яток історії; 857 – архітектури та містобудування, зокрема, фортеця святої Єлисавети у м. Кропивницькому, Свято-Хрестовоздвиженська церква-усипальниця у с. Розумівка Олександрівського району; 32 – пам'ятки монументального мистецтва; 4 – садово-паркового мистецтва та заповідники.

Підвищення рівня туристичної привабливості Кіровоградської області відбудеться у тому разі, якщо здійсниться реалізація наступних умов [38, с.76-77]:

1. Створення комфортних умов для знайомства гостей та жителів області з історико-культурним та природним потенціалом області – основними об'єктами туристичного відвідування за напрямками культурно-пізнавального, у тому числі подієвого, релігійного (паломницького), етнографічного, екологічного, оздоровчого, лікувального, спортивного, мисливського й рибальського туризму на територіях, передусім, – за тематико-екскурсійними

циклами відвідування, екскурсій та віртуальних подорожей: «Столиця української хореографії», «Старий Єлисавет», «Кіровоградщина авіаційна» (м. Кропивницький), «Сакральний Центр Великої Скіфії» (Новоукраїнський район), «Синя вода» (Новоархангельський район), «Трипільська культура» (Новоархангельський район), Свято-Хрестовоздвиженська церква (с. Іскрівка Петрівського району), Свято-Богоявленський монастир (с. Диківка Знам'янського району), «Музейно-природний заповідник «Тобілевичі» (с. Арсенівка, Новомиргородський район), «Заповідник-музей І.К. Тобілевича (Карпенка-Карого) «Хутір Надія» (Кропивницький район); «Історико-архітектурний заповідник родини Раєвських» (с. Розумівка, Олександрівський район) та інші, у тому числі за маршрутами вихідного дня.

2. Забезпечення територій якісними автошляхами вздовж туристичних маршрутів: «У серці України» (домінантний об'єкт – «Географічний центр України», Добровеличківський район), «Золотими стежками Ексампею» (домінантний об'єкт – заповідник культури скіфського періоду «Сакральний Центр Великої Скіфії», Новоукраїнський район), «Земля Корифеїв» (домінантні об'єкти – музейно-природний заповідник «Тобілевичі» (с. Арсенівка, Новомиргородський район), заповідник-музей І.К. Тобілевича (Карпенка-Карого) «Хутір Надія» (Кропивницький район) та об'єкти у містах Кропивницькому, Бобринці.

3. Забезпечення облаштування місць короткочасного відпочинку для туристів, у тому числі – об'єктів обслуговування, стоянок автомобільного транспорту, кемпінгових зон вздовж магістральних автошляхів, а також поблизу популярних об'єктів природно-заповідного фонду.

4. Подальша розбудова туристичних комплексів: «Кропивницький дендропарк», «Онуфріївський дендропарк», дендрологічний парк «Веселі Боковеньки», Знам'янська бальнеологічна здравниця та 77 паломницьких центрів: Свято-Хрестовоздвиженська церква (с. Іскрівка Петрівського району), Свято-Богоявленський монастир (с. Диківка Знам'янського району) та інших.

5. Розширення асортименту туристичних послуг, а саме: послуг розміщення, харчування, транспортного та інформаційно-рекламного обслуговування, а також поліпшення якості послуг закладів культури, спорту, побуту, розваг тощо, які спрямовані на задоволення потреб туристів.

6. Розвиток мережі доступних засобів тимчасового розміщення, зокрема молодіжних міні-готелів (хостелів), агросадиб.

7. Стимулювання розвитку та створення інфраструктури для різновидів активного й оздоровчо-спортивного, а також зеленого туризму.

8. Підготовка екскурсів-фахівців туристичного супроводу та їх акредитація; вжиття заходів щодо популяризації туристичного потенціалу області у всеукраїнському та міжнародному медіа-просторі.

9. Підтримка привабливих для інтерактивного залучення туристів народних промислів.

10. Створення сприятливих умов для залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій, впровадження інвестиційних та інноваційних проектів, спрямованих на розвиток туристичної інфраструктури, підтримку середнього та малого підприємництва (зокрема в сільській місцевості та на депресивних територіях) в Кіровоградській області. Реалізація ідеї створення туристсько-рекреаційного кластеру на території Кіровоградській області передбачає визначення механізму її запровадження, який доцільно реалізовувати.

Таким чином, вивчення літературних джерел та публікацій дозволило встановити, що Кіровоградська область володіє значною кількістю об'єктів – 5653, що становлять основу її туристичного потенціалу. Різноманітний їх характер (історичні пам'ятки, архітектурні, садово-паркового-мистецтва, природні пам'ятки, релігійні споруди тощо) дає змогу розвивати різні напрями туристичної діяльності. Головною ж перешкодою у розвитку галузі часто є законодавчі та організаційні перепони.

2.2. Природні ресурси як потенціал для розвитку краєзнавчого туризму

Залучаючи тіла і сили природи у виробничий процес, людина наділяє їх економічним змістом і перетворює в природні ресурси – найбільш рухому, динамічну галузь взаємодії природи і суспільства [41, с.16-17].

Природні ресурси – «природні продуктивні сили», оскільки вони втянені в господарський обіг, виступають як економічний фактор, який має безпосереднє відношення до ефективності суспільного виробництва. У цьому плані вартісне визначення розміру ПРП можна розглядати як оцінку однієї з передумов прискорення (сповільнення) росту ефективності виробництва в цілому. Отже, критерій оцінки повинен відповідати загальному критерію ефективності виробництва, яким є максимальне зростання продуктивності суспільної праці. Така постановка питання впливає з загальнонаукової теорії про фактори суспільного відтворення і не викликає особливих заперечень. Тому, виходячи з вищесказаного, теоретично обґрунтованим критерієм економічної оцінки природних ресурсів є економія суспільної праці (або економічна ефективність) при використанні природних ресурсів або їх поєднань для виробництва суспільно необхідної продукції [41, с.103].

Розташування області в центрі Українського кристалічного щита сприяє наявності великої кількості корисних копалин, навіть родовищ.

На території області налічується 270 родовищ корисних копалин. Мінерально-сировина база області на 15,7% складається з паливно-енергетичних корисних копалин, на 57,7% - із сировини для виробництва будівельних матеріалів та 26,6% загальних запасів надр складають руди чорних, кольорових та рідкісних металів, а також запаси прісних і мінеральних вод. Майже вся мінеральна сировина база урану України розташована в Кіровоградській області, що достатньо для забезпечення ядерним паливом підприємств ядерної енергетики на тривалу перспективу (рис. 2.2) [18].

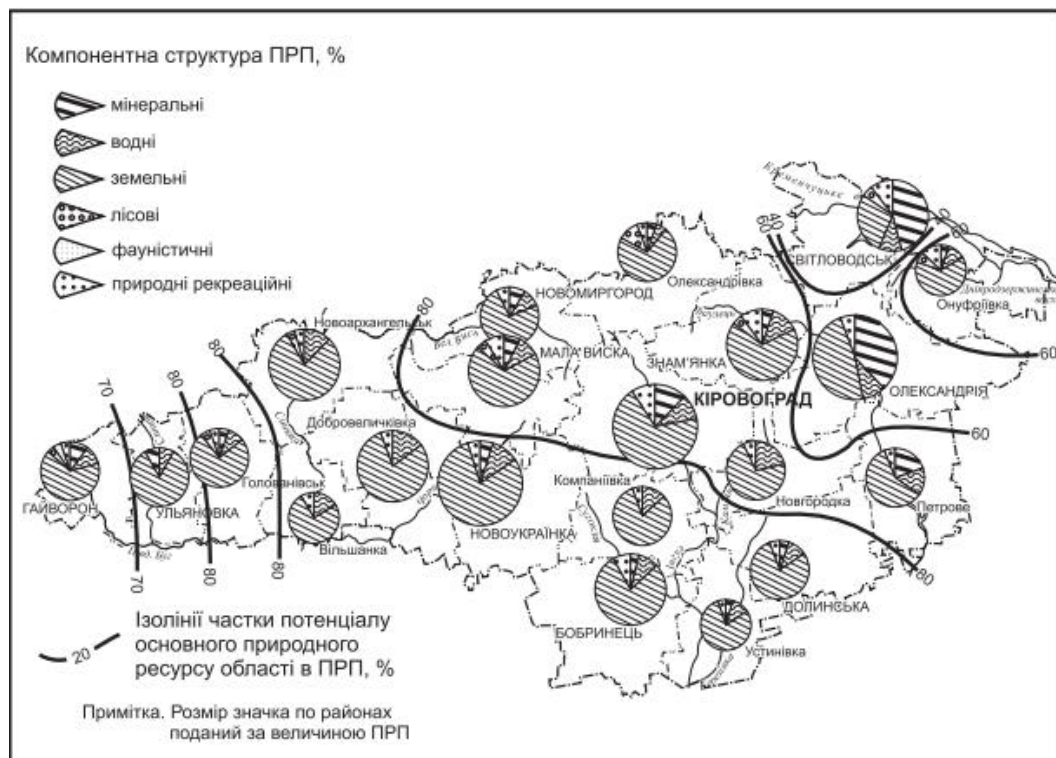

Рис. 2.2. Компонентна структура природно-ресурсного потенціалу Кіровоградської області .

Золоторудні родовища – основа для створення золотовидобувної та золотопереробної галузей в області. Виявлено більше 10 рудопроявів, в окремих пробах міститься до 400 г золота на тонну породи. Характерною особливістю області є наявність єдиних в Україні родовищ хромітових руд (Голованівський район) та горючих сланців (Олександрівський район).

Геологічна будова області дозволяє мати практично невичерпні запаси природного будівельного каменю. Це граніти, мігматити, гнейси, кварцити, чарнокіти і інші породи кристалічного щита . Із 66 детально вивчених родовищ на даний час експлуатується 29. Область має унікальні запаси надміцного облицювального каменю різного кольору і відтінків: чорного, рожевого. Сірого, червоного [18, 33, 14] (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2.

Основні родовища корисних копалин Кіровоградської області

Корисні копалини	Основні родовища	Характеристика
Буре вугілля	Олександрія, Петрове, Балахівка	Входить до Дніпровського буровугільного басейну, значні запаси
Графіт	Заваллівське родовище	Одне з найбільших родовищ графіту в Україні, використовується в промисловості
Нікелева руда	Побузьке родовище	Важливе джерело нікелю, застосовується у металургії
Уран	Мічурінське, Ватутінське родовища	Використовується для атомної енергетики, значні запаси .
Золото	Клинцівське, Юр'ївське родовища	Входить до золото-кварцової рудної формації, перспективне для видобутку
Будівельні матеріали	Гранітні кар'єри Кіровоградщини	Використовуються у будівництві та дорожньому господарстві

На Кіровоградщині приділяється увага збільшенню мережі природно-заповідних територій та об'єктів. Зараз їх налічується 178 одиниць загальною площею 11,5 тис. га, з яких 26 природно-заповідні території загальнодержавного значення [18].

Ліси в яких переважають дерева цінних порід – дуб, граб, ясен, клен, сосна, липа – займають 11 тис.га. Область вкрита густою мережею річок , їх близько 600. Через її територію протікає Дніпро та Південний Буг. З види рослин і 23 види тварин, виявлених на території Кіровоградської області, занесені до Європейського червоного списку, 29 видів рослин і 110 видів тварин до червоної книги України.

Природно-рекреаційний потенціал області різні вчені оцінюють по-різному. Ті чи інші аспекти проблем розвитку туризму в Кіровоградській області висвітлювалися в роботах О. Колотухи (1999, 2002, 2015-16 pp.) [1-4], В. Вовка та О. Мацібори (2015) [5], І. Волошина (2015) [6], С. Неділька (2015) [7], Н. Столярчук і О. Остапенко (2015) [8], В. Животовської та І. Салової (2016) [9], О. Миргородської та І. Козинської (2016) [10] та ін. дослідників. Питанням теоретичних і прикладних напрямкам розвитку туризму та рекреації в регіоні було присвячено дві представницькі науково-практичні конференції в Кропивницькому у 2015 та 2016 роках [13]. Так, професор В. Руденко за величиною природного рекреаційного потенціалу [41, ст.178-180] відніс Кіровоградську область (1,457 проміле) до найменш перспективних і поставив на 23 місце із 25 регіонів країни [41, с. 214]. Як відомо, його дослідження ґрунтуються на багаторічному аналізі різноманітних складників в їх економічному вимірі (тис. грн., тис. осіб)[40]. Зазвичай область відносять до групи регіонів з низьким рівнем забезпечення природно-рекреаційними об'єктами та туристично-рекреаційним потенціалом й інші дослідники [26, с. 120; 34, с. 231].

Отже, підсумовуючи сказане можна стверджувати, що єдиного погляду на туристичний потенціал Кіровоградщини у фахівців немає. Скоріш за все це можна пояснити тим, що природно-ресурсний потенціал регіону дослідження розглядається більше з погляду використання мінерально-ресурсної бази, для забезпечення в першу чергу промисловості необхідною сировиною, в той час як його використання хоча б у сфері геологічного туризму є недостатнім. Одна дана проблема притаманна країні в цілому: розвиток геотуризму значно поступається іншим напрямкам туристичної галузі України.

2.3. Туристична інфраструктура та рівень послуг у Кіровоградській області

Багатоаспектність поняття туристської привабливості дає змогу трактувати її як сукупність матеріальних і нематеріальних благ, що формують

ресурсно-інфраструктурний потенціал регіону, який туристи обирають як пріоритетний [38,с.10].

Потік туристів у області та до області є млявим, туристична інфраструктура малорозвинена, прибутковість галузі – незначна, на думку О.В.Колотухи [38,с.56].

Першочергово, мова йде про проблеми дослідницького характеру, наведені далі. Відсутність зведеного інвентаризаційного переліку туристичних об'єктів території Кіровоградської області та елементів її туристичної інфраструктури, до якого б увійшли усі атракції краю, цікаві потенційним споживачам: архітектурні споруди, природні об'єкти, монументи, меморіали, заповідні території, археологічні та історичні пам'ятки, храми, місця визначних подій тощо. З іншого – елементи туристичної інфраструктури: інформаційні центри, готелі, хостели, кемпінги, ресторани, кав'ярні, туристичні агенції, книгарні, музеї, театри, санаторії, центри прокату спорядження, точки продажу сувенірів тощо. Відтак, усі учасники туристичного руху (від пересічного туриста до чиновника відповідного відомства) не володіють необхідною інформацією для належної організації функціонування галузі. Неповноцінність наявних інвентаризаційних списків туристичних об'єктів області та елементів її туристичної інфраструктури, що перебувають у службовому чи побутовому використанні, поза якими дотепер перебуває багато потенційно привабливих компонентів (руїни водяних млинів, річкові пороги, місцеві архітектурні споруди, скелі, кар'єри та інші промислові об'єкти, кургани та інші пам'ятки археології тощо). Відтак, можливості їх залучення до роботи галузі є вкрай обмеженими [38, с.57-58]

Економічна криза в країні позначилася на розвитку рекреаційної інфраструктури туризму області – намітилася стійка тенденція до зменшення кількості туристсько-оздоровчих закладів. Так, за останні п'ятнадцять років в Кіровоградській області не побудовано жодного туристсько-оздоровчого закладу, за цей час проводилася лише реконструкція деяких експлуатованих

об'єктів, ряд об'єктів перепрофілювали, а деякі закрили у зв'язку з нерентабельністю або через невідповідність санітарним нормам [38, с.96].

Матеріально-технічна база забезпечує рекреаційні потреби різних категорій туристів: краєзнавців, альпіністів (екскурсійне, спортивно-туристське, культурне обслуговування, послуги оздоровлення). Матеріально-технічну базу характеризує місткість, різноманітність, надійність, комфортність, завантаженість, екологічність, рівень експлуатаційної підготовки та ін. Кадровий потенціал системи дитячо-юнацького туризму забезпечує на відповідному професійному рівні ефективність та якість задоволення специфічних туристсько-краєзнавчих потреб учнівської молоді [28, с.84].

Серед головних чинників, що досі стримують розвиток туристичної індустрії в Україні і зокрема в Кіровоградській області можна виділити відсутність інфраструктури ринку туристичних послуг як цілісної системи та відповідного науково-дослідницького забезпечення галузі. В той же час, подальший розвиток туризму потребує застосування нетрадиційних інноваційних підходів до організації управління галуззю як на державному, так і на регіональному рівнях. На сьогодні основними недоліками туристичної інфраструктури Кіровоградщини є застарілість переважної більшості капітальних споруд, що відносяться до неї; неузгодженість в просторі і часі, яка помічається між її елементами, а також відчутна нестача нормативно-правового підґрунтя функціонування та розвитку підприємств інфраструктури туризму [30].

Розвиток регіонального туризму неможливий на основі тільки ринкових механізмів, оскільки туризм не тільки економічне явище, але і соціальне, духовне і культурологічне. Тому важливою є необхідність створення механізмів сприяння реконструкції існуючих об'єктів туристичної інфраструктури. Необхідне формування системи центрів туристичної інформації - елементу туристичної індустрії [6].

Низька обізнаність про Кіровоградщину, як про туристичний регіон у поєднанні з недостатньо розвиненою інфраструктурою є основними

перешкодами в становленні зеленого туризму. Останні декілька років українські туристи віддають перевагу міжнародним напрямам, які пропонують краще співвідношення ціни і якості. Але економічна криза і зниження рівня доходів населення роблять внутрішній туризм все більш привабливим.

2.4. Аналіз туристичних потоків та популярних маршрутів Кіровоградщини

Кіровоградська область є прикладом регіону, де багатовікова історико-культурна спадщина стає міцною базою для сучасного розвитку туризму. Сучасні тенденції туристичних потоків (табл.2.4.) свідчать про зростання як внутрішнього, так і іноземного туризму, що пояснюється багатогранністю регіону: тут поруч з історичними пам'ятками розташовуються мальовничі ландшафти, природні заповідники та унікальні екокультурні маршрути.

Таблиця 2.4.

Туристичні потоки

Категорія туристичного потоку	Характеристика
Внутрішній туризм	Потік туристів із інших регіонів України, які відвідують область для ознайомлення з історико-культурною спадщиною та природними пам'ятками.
Іноземний туризм	Туристи з зарубіжних країн, зацікавлені у вивченні історичних місць, місцевої архітектури та етнографічної спадщини регіону.
Екскурсійний туризм	Організовані групові поїздки, що спрямовані на ознайомлення з основними культурними та природними об'єктами області.
Сезонний туризм	Потік туристів, який концентрується у весняно-літній період, коли погодні умови сприяють як культурним подіям, так і рекреаційним активностям на природі.
Активний/Екотуризм	Туристи, зацікавлені у активних видах відпочинку: пішохідні, велосипедні маршрути, екскурсії до природних заповідників та місцевих екологічно чистих територій

За даними сучасних досліджень, основний туристичний потік надходить від українських відвідувачів, які цінують можливість зануритись у місцеву історію через відвідини музеїв, історичних фортець і парків, а також активно долучаються до організованих екскурсій та культурних подій [14].

Крім того, регіон активно просуває розвиток активного та екотуризму: популярність набувають пішохідні та велосипедні маршрути, які дозволяють не лише насолодитись природною красою, а й отримати фізичну активність під час подорожей. Рівень інфраструктурного забезпечення поступово покращується за рахунок модернізації транспортних мереж і імплементації інноваційних сервісів обслуговування туристів, що позитивно впливає на формування сезонного туристичного потоку. Таке комплексне розуміння потенціалу регіону дозволяє оптимально поєднати традиційні культурні маршрути із сучасними формами відпочинку, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності туристичного продукту області [37].

Таким чином, аналіз туристичних потоків і популярних маршрутів Кіровоградської області свідчить про гармонійне поєднання історичних традицій та сучасних тенденцій, що створює сприятливі умови для сталого розвитку туризму. Регіон стає все більш привабливим для туристів завдяки своїй здатності адаптувати культурну спадщину до вимог сучасного ринку та впроваджувати інноваційні рішення в туристичну інфраструктуру [14; 37]. На основі вивченого матеріалу, був розроблений туристичний маршрут Кіровоградщиною, а саме: **«Туристичними стежками Новоукраїнського та Голованівського районів»** (додаток А) (м.Помічна – с.Піщаний Брід – смт.Добровеличківка – с.Карбівка – с.Тернівка) (рис. 2.3.). Маршрут в загальному займає 5 днів. Місцем відправки (стартом) було село Гнатівка, Кіровоградська область, Новоукраїнський район, 27025 (рис 2.4.).

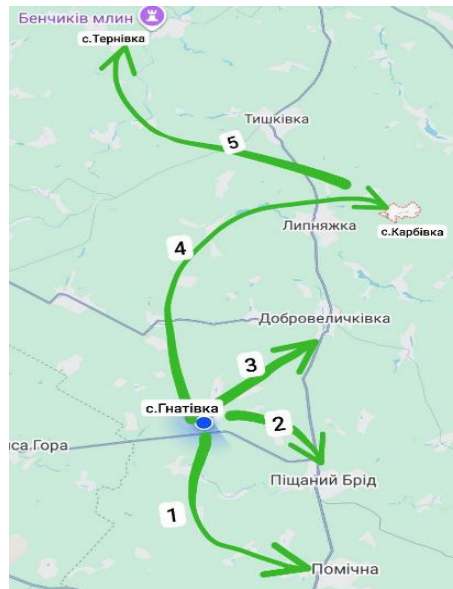

Рис. 2.3. Маршрут «Туристичними стежками Новоукраїнського та Голованівського районів»

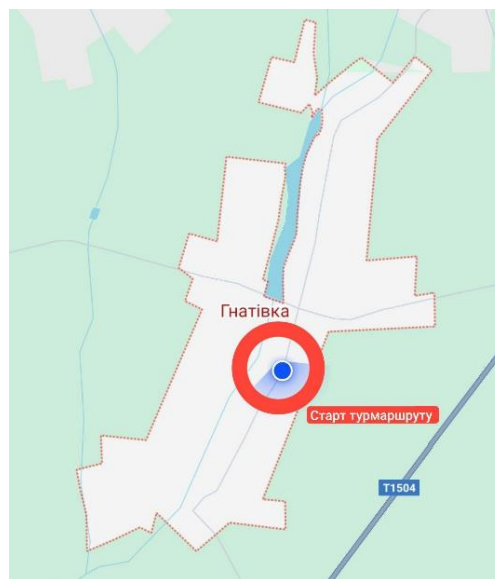

Рис.2.4. Початкова точка – Стартове місце , с.Гнатівка, 27025

День 1. Місто Помічна

Маршрут розпочато о 10-й ранку, 31 березня 2025 року до м.Помічна. Час дороги з населеного пункту Гнатівка до міста обходиться всього в 40 хвилин (авто). Огляд міста (рис.2.5.) займає 3,5 години

Місто розташоване на відстані близько 70 кілометрів на південний-захід від обласного центру – Кропивницького, 24 км від геометричного центру

України в смт Добровеличківка, на Придніпровській височині. За 9 км на захід від міста тече притока Синюхи – Чорний Ташлик [3].

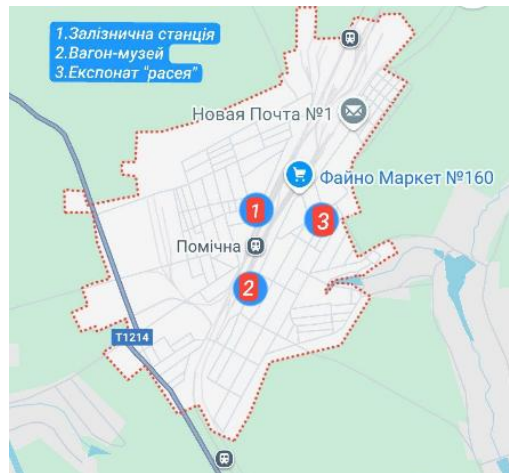

Рис. 2.5. Огляд міста Помічна

Місто Помічна, як залізничний вузол з цікавою історією. Саме окрасою міста є приміщення залізничного вокзалу (рис.2.6.), тому першим кроком було відвідування місцевого вокзалу, який є важливою частиною транспортної системи України. Неподалік розташований вагон-музей – історична пам'ятка пов'язана з революційними подіями [3]. У 2008 році в місті було створено сам музей. Розміщений він на території вокзалу в приміщенні вагону 1917 року випуску. Гостям міста пропонується огляд експозиції музею.

Рис.2.5. Залізнична станція та Вагон-музей, м.Помічна

Під час походу до центру міста, є експонати, яким «заздрить Одесса» [3]. Відомо, що в Помічній врятували від долі металобрухту чимало предметів, які зараз викликають у туристів подив і захват, а саме 2 дрезини (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Експонат «рассея», м.Помічна

Продовжуючи маршрут центром міста, варто звернути увагу на зведення макету Ейфелевої вежі у центрі міста (рис. 2.7).

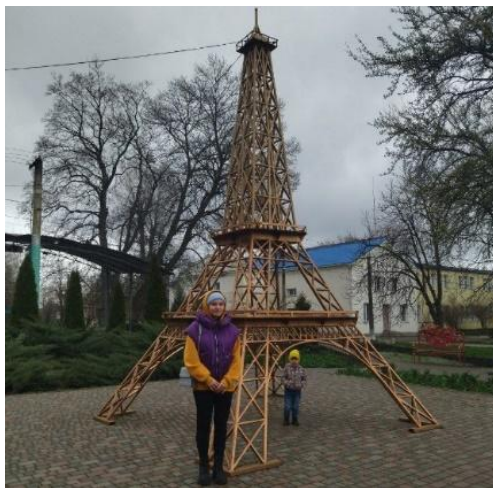

Рис. 2.7. Макет Ейфелевої вежі, м.Помічна

В місті є варіант проживання такий, як готель «Глобус» (провулок Гайдамацький, 3а, м.Помічна, 27030), але більшість туристів зупиняються в сусідніх населених пунктах, як зробила це я, відправивляючись назад до села Гнатівка.

Отже, м. Помічна має свою особливу атмосферу – місто, де переплітається залізнична історія та тихе сільське життя.

День 2. Село Піщаний Брід

Піщаний Брід – старинне, мальовниче село, розташоване на берегах річки Чорний Ташлик. Село виникло в XVIII ст. першими поселенцями були вихідці з Московської, Калузької, Чернігівської губерній. Назва села походить від броду через річку Чорний Ташлик. Маршрут до Піщаного Броду (рис. 2.8) з стартового місця с.Гнатівка становив 15 хвилин.

Село Піщаний Брід батьківщина дружини Нестора Івановича Махна, одного із лідерів анархістського руху в Україні початку XX ст. – Галини Андріївни Кузьменко. Вона яскраво пройшла буремним шляхом громадянської війни, стала відомим громадським діячем, чия роль сьогодні не можна ні перебільшити, ні зменшити. На приміщенні колишньої двокласної сільської школи встановлено меморіальну дошку.

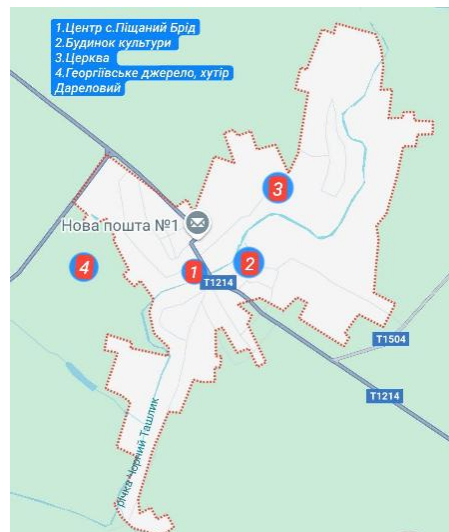

Рис.2.8 Огляд місцевості Піщаний Брід

У селі Піщаний Брід відбулося весілля Нестора Махна і Галини Кузьменко. Той липневий день 1919 року надовго запам'ятався жителям Піщаного Броду гучним багатолюдним весіллям. Старожили піщанобрідці ще й досі пам'ятають і можуть показати всім бажаючим Хутір Дареловий та криницю, яка знаходиться на колишньому подвір'ї Кузьменків (рис.2.9).

Рис. 2.9. Георгіївське джерело, с.Піщаний Брід

В с. Піщаний Брід протікає мальовнича річка Чорний Ташлик. Місця, які варто відвідати: будинок культури та церкву . Через Піщаний Брід проходять автошляхи Кропивницький-Київ та Кропивницький-Одеса. В селі відсутні жодні малі чи великі готелі, але можна знайти приватні садиби.

В загальному маршрут був тривалістю 4 години Село не велике, але «розкидане» або ж по-іншому «розтягнуте». Перевагами турподорожі до с.Піщаний Брід, можна віднести: сільський колорит, спокійне середовище, історичні сліди колонії німецьких переселенців, мальовничу природу , зокрема , річку Чорний Ташлик. Недоліки аналогічні м.Помічна: відсутність великих туристичних об'єктів та обмежений вибір готелів (або ж взагалі їх відсутність). С.Піщаний Брід – ідеальне місце для любителів природи та тихого відпочинку без натовпів туристів .

День 3. смт. Добровеличківка

Добровеличківка – селище міського типу, розташоване по берегах річки Доброї, притоки Сухого Ташлика (рис. 2.10), за 100 км на захід від Кропивницького і за 25 км від залізничної станції Помічна. Через селище проходить автошлях Київ-Кропивницький. Маршрут зайняв 5 години огляду, 40 хвилин, з яких час на дорогу.

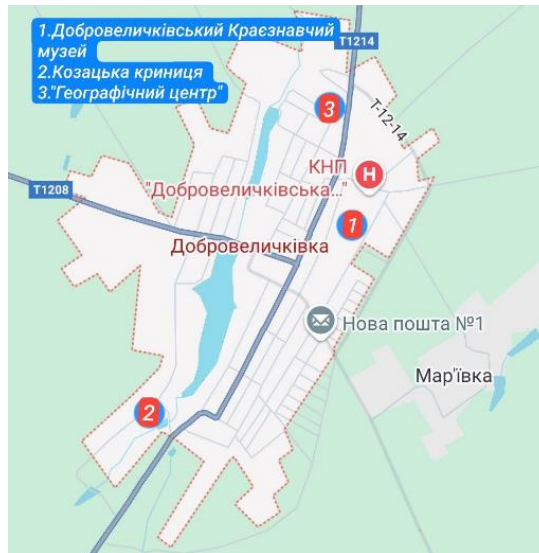

Рис. 2.10. Огляд смт.Добровеличківка

Добровеличківка виникла в другій половині XVIII ст. За переказами, тут, на чумацькій зупинці, першим поселився втікач-кріпак, коваль Величко. Згодом поряд заснувався хутір, названий Добровеличківкою. Його заселяли українські селяни з-за річки Висі, що рятувалися тут від польсько-шляхетського гніту. В народі навіть побутувала така приказка: «Як перейшов Вись, то тільки п'ятами блись». У 80-х роках XVIII ст. майже вся земля навколо хутора стала власністю поміщика Ревуцького. Сюди він перевіз своїх кріпаків. Щоб освоїти великі простори, поміщик заохочував селитися на його землі й вільних людей, які потрапляли в залежність від нього. Незабаром біля хутора виросло нове поселення – Ревуцьке, до нього невдовзі влився й хутір Добровеличківка. 1795 року була утворена Ревуцька волость, до складу якої входили навколишні хутори й села, зокрема, Завадське, Крамарове, Акацатове та інші. На 1848 рік, коли Ревуцьке стало містечком, кількість населення в ньому досягла 1314 чоловік. У 1859 році тут було 158 дворів і 1344 жителі. Працювало 9 ремісницьких майстерень, 50 дрібних крамниць. З ремесел найбільш поширилися шевство, кушнірство, а також виробництво предметів побуту з лози. Раз на два тижні в містечку збирався великий базар [8].

Відвідування краєзнавчого музею в центрі смт.Добровеличківка, зайняло близько години (рис.2.11).

Рис. 2.11. Добровеличківський Краєзнавчий Музей

Експозиції музею представляє широкий діапазон тематичних розділів, які висвітлюють історію краю від найдавніших часів до сьогодення, де розміщені за історичною періодизацією близько 15 тисяч експонатів. У музеї представлено цікавий археологічний матеріал з історії заселення території Посинюшся племенами трипільської культури (IV-III тис. до н. е.) [48]. Також приваблює виставка найвідоміших художників Новоукраїнського району (рис.2. 12) та вишивки в українському стилі (деяким понад 100 років).

Рис. 2.12 Частина вистави картин художників Новоукраїнського району та кімната найдавнішніх вишивок

Також було продемонстровано копалини місцевості селища (рис. 2.13):

Рис. 2.13. Корисні копалини із зазначеними місцями добуття та розріз кристалічного щита на території Добровеличківщини

В загальному Добровеличківський краєзнавчий музей – це скарбничка культурної та історичної спадщини. Відомою гідрологічною пам'яткою природи є «Козацька криниця» – гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення, яка розташована неподалік Добровеличківки (рис.2.14).

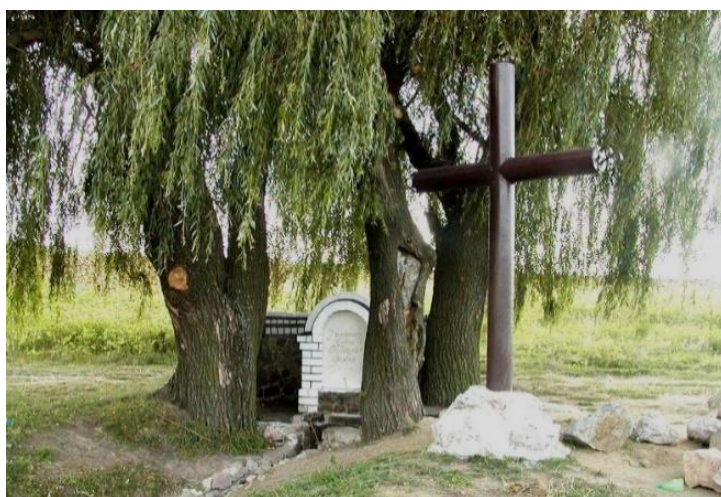

Рис.2.14. Гідрологічна пам'ятка природи «Козацька криниця»

Почалася історія криниці із славнозвісного героя часів козаччини Івана Сірка – він повертався із Торговиці над Синюхою, і несподівано верстах у

трьох від сучасного села Трояни зіткнувся із татарським загоном. Отаман повів атаку на лави чужинців, татари почали тікати, але й козаки у бою втратили чимало полонених. Те місце відтоді і називається Балка Татарська. Після бою козаки попрямували на схід, і стали на перепочинок на березі невеличкої річки. Різко зупинив отаман баского коня, вдарив гнідий копитом об землю – і бризнув фонтаном сріблястий струмінь води. Відтоді, упродовж багатьох років криниця напувала своїми чистими водами всіх проїжджих-прохожих. З часом гранітну брилу упорядкували, встановили у ніші відполіровану плиту і зробили напис: «Нап’ємося водиці із Козацької криниці»[48]. У 1989 році доктор географічних наук Олексій Шевченко довів, що ця місцевість є географічним центром України, тож рішенням ради у 1991 році було виготовлено гранітний пам’ятний знак на околиці міста (рис.2.15.).

Рис. 2.15. Пам’ятний знак «Географічний центр України»

На даний час великий перебіг дискусій, про точність визначення географічного центру України та крайніх точок території України. Селище Добровеличківка, як географічний центр України, визначена хронологічно першою. У листі Географічного Товариства УРСР від 10 квітня 1991 року №18 зазначено «Перевірка результатів обчислення щодо Географічного центру України підтвердила відомий Вам результат, а саме, ця точка знаходиться на околиці смт Добровеличківка». У липні 1991 року у точці географічного центру

України встановлено тимчасовий пам'ятний знак з написом «Тут буде встановлено пам'ятний знак «Географічний центр України». 24 серпня 2002 року, у День Незалежності України, на місці тимчасового знаку урочисто відкрито пам'ятний знак: 24-х тонна стелоподібна брила із сірого граніту здобутого у місцевому кар'єрі, на лицевій стороні брили табличка з чорного граніту на якій викарбовано Державний герб України (тризуб), нижче напис «Географічний центр України», ще нижче картографічне зображення: контури України в рамці з картографічною сіткою (позначені та підписані меридіани та паралелі); також позначено м. Київ, р. Дніпро та спеціальними значками і підписами крайні точки території України (мис Сарич, Петровське, Червона Зірка та Чоп), точка географічного центру – Добровеличківка та герб Добровеличківського району. З 2005 року відповідно до Наказу Державного комітету природних ресурсів України №95 від 20.05. 2005 року визначено місцезнаходження Географічного центру України в Черкаській області, та листа Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 09 листопада 2005 року № 10710-к/30 «...точка біля смт. Добровеличківка Кіровоградської області визначена за окремою методикою і є результатом певної наукової праці вона має право на існування, але вона за своїм змістом не є центром і більше відповідає «географічній середині України». Геометричний центр України включено до туристичного маршруту в межах Добровеличківської громади «Добровеличківщина туристична».

Нині селище Добровеличківка Кіровоградської області - «Геометричний центр України» – серед восьми туристичних магнітів Кіровоградської області, що входять списку 170-ти магнітів України, який затверджений Державним агентством розвитку туризму України[9]. В смт.Добровеличківка функціонують такі місця для зупинки в селищі, як :

- Готель "Україна"(смт. Добровеличківка, вул. Центральна, 15) – бюджетний варіант, базова інфраструктура.
- Готель "SunRise" (смт. Добровеличківка, вул. Лесі Українки, 22) – комфортний сервіс, середній ціновий сегмент.

- Готель "Golden" (сmt. Добровеличківка, просп. Миру, 8) – сучасний дизайн, зручне розташування.

Сmt.Добровеличківка – селище з розвиненою інфраструктурою:6 салонів краси, 8 кав'ярнь, 3 кафе, 2 піцерії, 5 аптек, 3 школи, районний відділ поліції, велика базарна площа, районна лікарня , музей та консервний завод.

Отже, недоліки: маленьке селище, де не так багато розваг та обмежена, саме туристична інфраструктура. З переваг: краєзнавчий музей з цікавими експозиціями , символічне місце – геометричний центр та доступні готелі для комфортного відпочинку.

День 4. с.Карбівка

Історія заснування села веде відлік з початку 18 століття, коли незаселені степи Дикого Поля почала заселяти Катерина II прикордонними полками для захисту від татарських набігів. У 1754 році на Дикому Полі було створено прикордонну область, яка називалась Новослобідський козацький полк. Для розміщення сотень полку було створено Фортецю святої Єлисавети (сучасний Кропивницький) та двадцять поселень (слобід). У 1782 році 30 липня за розпорядженням Новоросійської губернської креслярні була виділена земля капітану Олександру Карбовському, а 9 серпня була відмежована у кількості 1440 десятин землі на зведення 48 дворів та кінного заводу, північносхідніше слободи Красна (сучасне с. Липняжка) у верхів'ї балки Липняги. Спочатку село отримало назву Краснопілля (Червоне Поле), але вже з 50-х років XIX ст. носить сучасну назву, яка утворилася від прізвища поміщика, засновника села [2].

Поїздка до с Карбівка тривала трішки більше години. Завчасно можна забронювати місце у комплексі «Хутір Козацька Долина» (рис. 2.16).

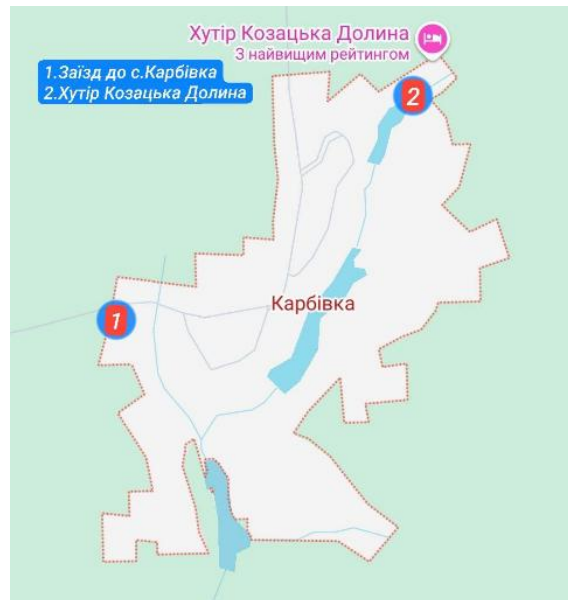

Рис. 2.16 с.Карбівка, «Хутір Козацька Долина»

Село відоме саме цим комплексом, яке є популярним місцем для відпочинку багатьох туристів, незалежно від сезону та погодніх умов. «Хутір Козацька долина» знаходиться навколо однієї старої хатини (рис. 2.17).

Рис.2.17.«Хутір Козацька Долина»

Тепер це популярне місце для відпочинку. Саму хату господарі садиби перетворили на музей ужиткового мистецтва. Тут розводять диких тварин: мавп, страусів, лам, та навіть кенгуру (рис. 2.18). Є місця для риболовлі та облаштовані зони відпочинку з басейнами. й корчмою в якій смачно годують. У готелі є номери, стилізовані в українському традиційному стилі [51] .

Рис.2.18 Дикі тварини на хуторі

Щороку, в червні, з'їзджаються у Карбівку закохані в українську народну пісню та народне мистецтво жителі навколишніх сіл, гості з усієї Кіровоградщини та сусідніх областей на фестиваль української народної творчості "Степограй", і оживають сільські вулиці та мальовничі береги сільського ставу від голосного відлуння співацького мистецтва аматорів та професійних співаків, кращих хореографічних та театральних колективів (рис. 2.19).

Рис.2.19. Музей ужиткового мистецтва

В загальному, село Карбівка – місце для справжнього відпочинку від цивілізації – ідеально для тиші та самозаглиблення. перебування : 1 неповний день та ніч. Зранку вирушила до наступної локації.

День 5. с.Тернівка

Тернівка – село в Кіровоградській області, Голованівського району, 26131 (рис.2.20) – чергове місце, яке може стати популярним серед туристичного загалу.

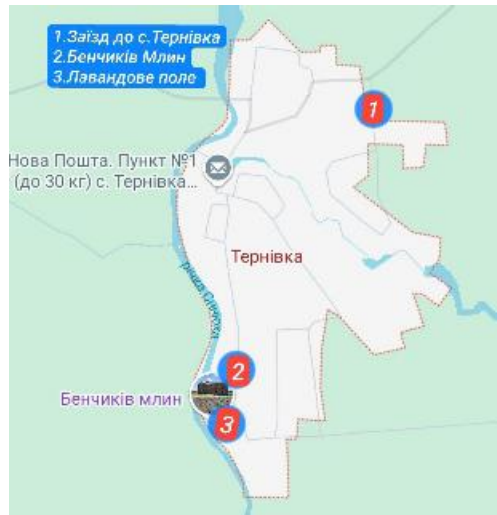

Рис.2.20. Огляд с.Тернівка,Бенчиків млин

Прекрасна будівля водяного млина, на річці Синюсі, яка (як багато водяних млинів) більше нагадує замок, ніж господарську будівлю, а ще надзвичайно мальовнича долина Синюхи, із скельними виходами (через що її часто називають каньйоном) (рис. 2.21).

Рис.2.21 Бенчиків млин, вітальний стенд

А найефектнішою є Біла скеля (рис. 2.22), яка за кольором скоріше чорна, з широченним степовим різнотрав'ям на високих закруглених берегах та відчуттям дрібності людини перед величчю природи [49].

Рис. 2.22. Біла скеля

Бенчиків млин також відомий своїм лавандовим полем (рис. 2.23), яке причаровує своєю красою туристів на початку цвітіння – червень, зазвичай.

Рис.2.23. Лавандове поле, с.Тернівка

С.Тернівка – спокійне місце для тих, хто шукає простоту, справжню українську природу та просто яскраву фотосесію.

Отже, туристичний маршрут «Туристичними стежками Новоукраїнського району» дають можливість глибше зануритися в культуру, історію та природу Кіровоградщини.

РОЗДІЛ 3.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРАЄЗНАВЧОГО ТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ

ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1. Основні проблеми розвитку краєзнавчого туризму в регіоні

В часи, коли ціла держава перебуває в складній економічній та політичній кризі і веде бойові дії, принципово важливим завданням для кожного її регіону є аналіз ефективності організації роботи кожної з галузей господарства, пошук шляхів оптимізації їхньої діяльності, перегляд засадничих принципів функціонування. Для Кіровоградської області, яка і в кращі для держави часи, ніколи не була серед лідерів за економічними та соціальними показниками, такі речі є особливо важливими. За подібних умов, державні інституції багатьох країн світу, у пошуку шляхів подолання кризових явищ в господарстві та соціальній сфері, спрямовували свої зусилля та ресурси на розвиток туристичної галузі. Найчастіше це давало результат, стаючи прибутковим і надійним сегментом державного чи регіонального господарства. Часом, подібні ініціативи виникають і в Кіровоградській області, щоправда їхня ефективність дотепер явно не виправдовує очікувань. Потік туристів у області та до області є млявим, туристична інфраструктура малорозвинена, прибутковість галузі – незначна [5].

Однією з найбільш актуальних проблем, що впливають на туристичну діяльність у Кіровоградській області, є запровадження військового стану в Україні. Ця ситуація значно обмежила можливості для подорожей як внутрішніх, так і міжнародних туристів. Хоча Кіровоградщина знаходиться у відносно безпечній зоні, проте загальна напружена безпекова ситуація, часті повітряні тривоги, обмеження на масові заходи та проблеми з логістикою негативно позначилися на туристичному потоці.

Кіровоградська область вважається «білою плямою» на туристській мапі України. До несприятливих умов розвитку туризму та рекреації в області відносяться: [22]

- слабкий розвиток рекреаційної інфраструктури, виробничого і невиробничого рекреаційного обслуговування,
- почленовано-рівнинний рельєф,
- висока антропогенна освоєність території області – майже 87 % території області складають сільгоспугіддя.

На сьогоднішній день в Кіровоградській області функціонує лише

- 1 курорт місцевого значення,
- 1 дендропарк,
- 1 музей-заповідник,
- 1 історико-архітектурний заповідник,
- 2 регіональні ландшафтні парки,
- 40 рекреаційно-туристських закладів,
- 7 стаціонарних дитячих таборів,

Все це значно обмежує рекреаційно-туристські можливості регіону.

Загальне розмаїття причин, які призводять до тяжкої ситуації в процесі розвитку туризму Кіровоградщини, можна звести до чотирьох груп: **об'єктивні** (ті, що існують незалежно від управлінських зусиль і майже не можуть бути усунені діями чиновників), **дослідницькі** (породжені недостатньою вивченістю краю), **управлінські** (зумовлені неефективними діями чиновників як загальнодержавного так і місцевого рівня), **комплексні** (породжені низкою різнорідних причин, у тому числі, й згаданих раніше) [5].

Головною з **об'єктивних** причин, що ускладнюють туристичне освоєння Кіровоградської області, є мала насиченість регіону атрактивними об'єктами природи і культури, чи принаймні тими із них які традиційно відносять до цієї категорії: палаци, фортеці, монументи, гірські масиви, морські узбережжя, печери тощо. Ця теза є наскільки загальновизнаною і усталеною, що у купі з іншими аргументами часто є достатньою підставою для виправдання незадовільного стану розвитку туристичної галузі в області та формування думки про безперспективність таких зусиль загалом. При цім не береться до уваги низка інших негативних обставин, виправлення яких є цілком можливим.

Першочергово, мова йде про проблеми *дослідницького* характеру, наведені далі.

Відсутність зведеного інвентаризаційного переліку туристичних об'єктів території Кіровоградської області та елементів її туристичної інфраструктури, до якого б увійшли усі атракції краю, цікаві потенційним споживачам: архітектурні споруди, природні об'єкти, монументи, меморіали, заповідні території, археологічні та історичні пам'ятки, храми, місця визначних подій тощо.

Неповноцінність наявних інвентаризаційних списків туристичних об'єктів області та елементів її туристичної інфраструктури, що перебувають у службовому чи побутовому використанні, поза якими дотепер перебуває багато потенційно привабливих компонентів (руїни водяних млинів, річкові пороги, місцеві архітектурні споруди, скелі, кар'єри та інші промислові об'єкти, кургани та інші пам'ятки археології тощо).

Топонімічна неозначеність території Кіровоградської області та її складових. Ефективна організація потоку туристів у тому чи іншому напрямку, можлива за умови чіткого розуміння людьми специфіки місцевості, до якої вони прямують. Як правило, це безпосередньо пов'язано з тією чи іншою назвою, що її означає. Територія, навіть з достатньою кількістю цікавих туристичних об'єктів, але при цьому не узагальнена топонімом, так би мовити «розчиняється» на загальному тлі, і відповідно програє конкуренцію більш увиразненим місцевостям. Дотепер остаточно не вирішена проблема найбільш точного окреслення простору, на тлі якого розміщена Кіровоградська область в цілому. Варіанти, що побутують (Кіровоградщина, Кропивниччина, Центральна Україна, Придніпров'я, Дніпровсько-Бузьке межиріччя, Височинне Поінгулля та ін.) з різних причин є або неприйнятними, або ще не отримали загального визнання і ужитку.

Недосконалість регіональних схем туристичного районування території Кіровоградської області, що часто не враховують реальних природних і культурних відмінностей її складових, натомість прив'язуються до

адміністративних меж. Це явно перешкоджає ефективному туристичному освоєнню краю, особливо в царині брендингу місцевостей.

Збідненість топонімічного поля Кіровоградської області та її складових, для якого властива неозначеність багатьох об'єктів на кшталт балок, лісів, курганів і навіть річок. Це першочергово ускладнює навігацію теренами області, складання описів краю, а відтак – ускладнює дослідження і збереження цінних об'єктів.

Нестача картографічних творів туристичного змісту про ресурси Кіровоградської області. При тому, що карти є цілком очевидною умовою ефективного функціонування туристичної галузі будь-якого регіону, дотепер характеристика принад Кіровоградської області відбувається переважно у текстовій формі (або у вигляді нечисленних карт занадто дрібних масштабів). Це явно ускладнює знаходження необхідних об'єктів для їх відвідин та збереження.

Нестача та якість поліграфічної продукції туристичного змісту про ресурси Кіровоградської області є менш гострою ніж вже згадані проблеми, проте залишається актуальною. Натепер краєзнавцями регіону напрацьовано доволі значний обсяг матеріалів про природу, історію, археологію, культуру та господарство області. Як правило, вони оприлюднені у формі книг, буклетів, листівок, статей у періодичних виданнях. При цьому, загальною тенденцією, що їм властива є невеликі тиражі, висока ціна цих праць та обмежена кількість точок розповсюдження. Нерідко на ринку поліграфічної продукції області трапляються роботи виконані на незадовільному фаховому рівні чи такі, що містять ознаки маніпулювання історичними фактами.

Окремий блок проблем туристичного освоєння Кіровоградської області становлять проблеми *управлінські*. Керівництво розвитком туристичної галузі в області здійснюється низкою інституцій, головною з 60 поміж яких є Департамент культури, туризму та культурної спадщини обласної державної адміністрації.

Периферійне положення серед управлінських пріоритетів надзвичайно уповільнює розвиток цієї сфери господарства. У структурі департаменту відсутній окремий відділ, що опікувався б виключно питаннями туризму і така недосконала структура державних інституцій теж не додає оптимізму. Інша проблема – кадрова. При описаній поліфункціональності структурних підрозділів департаменту, реалізація державної політики у цій царині часто покладається на фахівців без спеціальної освіти, а значить – недостатньої професійної компетенції. Крім того, до управлінських недопрацювань слід віднести малу представленість Кіровоградської області та її складових в інформаційному полі держави; нестачу сучасної туристичної інфраструктури (готелів, хостелів, кемпінгів, туристських притулків, зелених садиб, інформаційних центрів тощо); небрендованість території Кіровоградської області (хоч періодично такі спроби й здійснювалися). Як наслідок, маємо комплексні проблеми, породжені низкою взаємопов'язаних причин: хибні асоціації з територією Кіровоградської області («червоний пояс», «тотально російськомовне населення», «індустріальний край», «типова радянська територія», «суцільна розораність», «танцювальна столиця» тощо); непривабливий імідж області; патерналізм населення щодо її туристичних перспектив; недотримання законодавства в дотичних до туризму галузях: охороні природи, лісо- та водокористуванні, експлуатації надр тощо.

Отже, слід зазначити що дієвість перелічених принципів залежить від їх комплексного й системного впровадження в практичну діяльність, а виведення туристичної галузі області на новий якісний рівень може стати важливою складовою зростання рівня соціального забезпечення мешканців регіону.

SWOT-аналіз рекреаційно-туристських можливостей Кіровоградської області дає можливість виділити внутрішні та зовнішні можливості Кіровоградської області [22] (табл.. 3.1.)

Таблиця 3.1.

Рекреаційно-туристські внутрішні переваги та зовнішні можливості
Кіровоградської області

<i>Потенційні внутрішні переваги</i>	<i>Потенційні зовнішні можливості</i>
1	2
Сприятливе географічне положення – в центрі країни	Створення регіональних ландшафтних парків з перспективою створення національного природного парку
Розвиток мережі природно-заповідних територій, стабільна сприятлива екологічна ситуація	Потенційні можливості створення бальнеологічного курорту на радонових водах міжнародного рівня
Сприятливі кліматичні умови для лікування захворювань органів дихання та системи кровообігу	Розвиток туризму в розрізі позиції «Кіровоградщина – центр України»
Наявність потенційно вільних територій для розвитку рекреації	Наявність значних трудових ресурсів та кваліфікованих кадрів для рекреаційної галузі
Наявність радонових мінеральних вод	Використання можливостей розвитку водного та екологічного туризму на базі водних туристсько-спортивних ресурсів річок Південного Бугу та Синюхи
Наявність унікальних орографічних рекреаційних ресурсів	Використання можливостей рекреаційної діяльності Транс'української (Подільсько-Бузької) туристсько-спортивної стежки
Наявність унікальних археологічних пам'яток національного та міжнародного значення	Використання можливостей розвитку індустріального туризму
Наявність унікального музею ракетних військ стратегічного призначення	Використання можливостей для розвитку індустріального туризму на засадах клубної діяльності
Наявність туристсько-спортивних ресурсів для розвитку водного, велосипедного, пішохідного, вітрильного туризму, скелелазіння	Використання можливостей індустріального туристського центру на засадах клубної діяльності
Гранично високий рівень антропогенного освоєння території області	Складна суспільно-політична та економічна ситуація в країні

Продовження табл. 3.1

1	2
Загострення проблеми малих річок області, малозабезпеченість водними ресурсами	Майже повна відсутність державної та громадської підтримки активної туристської діяльності
Наявність кар'єрів, вуглерозрізів, що не розробляються, відвали гірничих порід з вмістом урану	Неналежна увага до питань розвитку туризму в області
Забруднення поверхневих і підземних вод, цвітіння вод у водосховищах	Недопущення скорочення та закриття позашкільних туристських закладів, гуртків
Ерозійні процеси, руйнування берегів Кременчуцького водосховища	Неефективна організація літнього відпочинку та оздоровлення молоді
Високий техногенний вплив на ліси області, надмірне вирубування лісів.	Нерозуміння та ігнорування проблем розвитку активного туризму керівниками підприємств
Недостатньо розвинена транспортна інфраструктура області	Відсутність туристського брендингу території області
Недостатньо розвинена матеріально-технічна база системи обслуговування туристів	Відсутність сучасної нормативно-правової бази для розвитку туризму
Відсутність підготовки кваліфікованих туристських кадрів у ЗВО області	Відсутність фінансування програм розвитку туризму

Отже, аналізуючи проблеми туристичної галузі Кіровоградщини можна помітити ряд питань, що потребують вирішення на різних рівнях управління, в тому числі і державному. Якщо, наприклад, випуск поліграфічної туристичної продукції можна збільшити щоб забезпечити нею інші регіони України, організувати проведення круглих столів, науково-практичних конференцій тощо можна цілком власними силами, то на державному рівні доцільно було проведення якоїсь міжнародної зустрічі, саміту на території регіону. Причому тематика таких зустрічей не обов'язково повинна бути присвячена туризму, ключовим є саме місце проведення – Кіровоградська область. Доцільне також поєднання державних програм і місцевого бізнесу для координації зусиль, спрямованих на розвиток туристичної сфери.

3.2. Проблеми екологічної та культурної безпеки в краєзнавчому туризмі

Визначення пріоритетних екологічних проблем регіону побудоване на оцінці екологічної ситуації області з використанням соціально-економічних, статистичних показників (обсяги викидів, скидів), показників стану водного та повітряного середовища, зокрема, нормативів якості водних ресурсів, атмосферного повітря; нормативів скиду забруднюючих речовин у водні об'єкти, просторових та часових масштабів прояву негативних процесів (табл. 3.2.).

Таблиця 3.2.

Екологічно небезпечні об'єкти Кіровоградської області

Назва екологічно небезпечного об'єкту	Вид економічної діяльності	Відомча належність (форма власності)	Примітка
ДП "Східний гірничо-збагачувальний комбінат"	Добування уранової та торієвої руди. Виробництво та переробка ядерного палива	Загальнодержавна власність	Накопичено 46513,985 тис. тонн відходів у хвостосховищах у балці "Щербаківська" (Петрівський район)
ТОВ "Побузький феронікелевий завод"	Виробництво кольорових металів (нікелю)	Приватна власність	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря 3400,9 тонн/рік
ОКВП "Дніпро-Кіровоград"	Забір, очищення та скид стічних вод	Комунальна власність	Скид 11,627 млн. м ³ стічних вод на рік

Основними чинниками та критеріями для визначення найважливіших екологічних проблем є:

- 1) Забруднення атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин від промислових підприємств.

2) Забруднення водних об'єктів скидами забруднюючих речовин зі зворотними водами промислових підприємств, підприємств житлово-комунального господарства.

3) Утилізація відходів гірничодобувної, металургійної, енергетичної та інших галузей промисловості .

4) Вплив урано-добувної промисловості на навколишнє середовище

5) Проблеми природно-заповідного фонду [10].

Таким чином, крім розглянутих вище проблем, в районі дослідження наявні також ряд проблем природно-екологічного характеру, котрі пов'язані з господарською діяльністю людини. Фактор забруднення території не сприяє розвитку будь-якого напрямку (виду) туризму. Реультивація навколишнього середовища є складною, багатофакторною і тривалою задачею, яка потребує комплексного підходу і зусиль природоохоронних організацій та підприємств різних галузей. Однак для її вирішення цілком може бути залучена і туристична сфера для координації зусиль і пошуків варіантів покращення ситуації.

3.3. Проблеми геомаркетингу та цифрових технологій у популяризації краєзнавчого туризму.

Краєзнавчий туризм відіграє важливу роль у збереженні культурної спадщини, розвитку місцевих громад та залученні інвестицій у туристичну галузь. Він сприяє популяризації історичних, етнографічних та природних пам'яток, дозволяючи туристам глибше зануритися в історію та культуру регіонів [20].

Однак, незважаючи на його потенціал, популяризація краєзнавчого туризму стикається з рядом викликів. Серед них – обмежене фінансування рекламних кампаній, недостатня цифровізація туристичних послуг та слабе позиціонування локальних туристичних об'єктів на міжнародному рівні [36].

Наприклад, місто Чигирин, яке є одним із центрів історичної спадщини України, має значний туристичний потенціал завдяки багатій історії, пов'язаній із Богданом Хмельницьким. Проте, відсутність якісного цифрового просування

та інтерактивних екскурсій впливає на низький потік туристів. Водночас успішні кейси популяризації краєзнавчого туризму можна побачити у Львові, де активно застосовуються мобільні додатки для туристів, 3D-екскурсії історичними пам'ятками та інтерактивні музеї, що значно підвищує туристичний інтерес [15].

Таким чином, для успішного розвитку краєзнавчого туризму необхідно вдосконалювати маркетингові стратегії, залучати сучасні цифрові технології та активніше інтегрувати регіональні туристичні маршрути у світову туристичну систему.

Кіровоградська область володіє значним потенціалом для розвитку краєзнавчого туризму. Її унікальні природні ландшафти, історико-культурні пам'ятки, етнографічні особливості та гастрономічна спадщина роблять регіон привабливим для туристів [20]. Проте розвиток краєзнавчого туризму стикається з низкою проблем, серед яких недостатня маркетингова підтримка, слабка цифровізація туристичних послуг та низька впізнаваність регіону серед внутрішніх і міжнародних туристів [36].

1. Геомаркетингові проблеми краєзнавчого туризму

Кіровоградська область володіє значним туристичним потенціалом, однак його популяризація гальмується через низку маркетингових проблем. Однією з ключових є **відсутність цілісної маркетингової стратегії**, яка б комплексно висвітлювала туристичні можливості регіону. У багатьох містах області не проводяться систематичні рекламні кампанії, а локальні туристичні об'єкти мають слабе представлення у загальнонаціональному інформаційному просторі [20].

Другою важливою проблемою є недостатнє фінансування маркетингових заходів. Через обмежений бюджет туристичні установи та місцеві органи влади не можуть інвестувати в сучасні рекламні інструменти, що значно зменшує можливість залучення туристів [36].

Окрім цього, відсутність брендингу території негативно позначається на привабливості області як туристичного напрямку. Успішні регіони України, такі

як Львівщина чи Закарпаття, мають впізнаваний туристичний бренд, який приваблює відвідувачів. Натомість Кіровоградщина все ще не має усталеного позиціонування, що значно обмежує притік туристів [15].

2. Цифрові технології та їх роль у популяризації туризму

З розвитком цифрових технологій у світі все більше уваги приділяється онлайн-просуванню туристичних об'єктів та регіонів. Кіровоградська область має значний потенціал у цьому напрямку, однак наразі рівень цифровізації туристичних послуг є недостатнім.

Одним із ключових аспектів є відсутність сучасних туристичних веб-ресурсів, які б надавали повну інформацію про краєзнавчі маршрути, історичні пам'ятки, природні заповідники та культурні заходи. Більшість сайтів не оновлюються регулярно, що ускладнює доступ туристів до актуальних даних [43].

Ще одним важливим напрямком є використання соціальних мереж для популяризації регіону. В таких містах, як Умань чи Кам'янець-Подільський, активно використовуються Facebook, Instagram та TikTok для залучення туристів. Для Кіровоградської області необхідно розробити систематичну контент-стратегію, яка б включала регулярні публікації про історичні та природні локації, відеоекскурсії, інтерв'ю з краєзнавцями та туристичні заходи[4].

Додаткові перспективи відкривають мобільні додатки та інтерактивні туристичні сервіси. Наприклад, у Львові функціонує мобільний додаток, що дозволяє туристам переглядати історичні карти, бронювати екскурсії та отримувати аудіогіди. Подібний сервіс міг би значно підвищити інтерес до туристичних об'єктів Кіровоградщини.

3. Приклади успішних кейсів та перспективи

Одним із прикладів розвитку краєзнавчого туризму в області є заповідник «Хутір Надія», який має значний культурний потенціал. Він пов'язаний з життям і творчістю Івана Карпенка-Карого, проте наразі його туристична

популярність обмежена. Впровадження мультимедійних екскурсій та інтерактивних гідів могло б значно розширити аудиторію туристів [4].

Ще один перспективний напрямок – розвиток зеленого туризму. Сільські регіони Кіровоградщини мають прекрасні природні ландшафти, що ідеально підходять для екотуризму. Організація тематичних турів, пов'язаних із сільським господарством, етнографією та національними традиціями, може залучити значну кількість відвідувачів.

Популяризація краєзнавчого туризму в Кіровоградській області є важливим завданням, яке потребує комплексного підходу. Незважаючи на значний туристичний потенціал регіону, розвиток цієї сфери стримується низкою проблем, серед яких недостатня маркетингова підтримка, слабе використання цифрових технологій та обмежене фінансування рекламних кампаній [20].

Важливим напрямом покращення ситуації є впровадження сучасних маркетингових стратегій та активне використання цифрових технологій. Розробка брендового позиціонування області, створення інтерактивних туристичних сервісів та мобільних додатків, а також активне просування туристичних об'єктів у соціальних мережах допоможе залучити ширшу аудиторію [43]. Перспективним напрямом є інтеграція сучасних віртуальних турів та мультимедійних гідів, які можуть значно покращити туристичний досвід та підвищити інтерес до історичних пам'яток області. Крім того, варто приділити увагу розвитку зеленого туризму, що сприятиме економічному зростанню малих громад, збереженню екологічної спадщини та створенню нових робочих місць [4].

Таким чином, для активного розвитку краєзнавчого туризму у Кіровоградській області необхідне поєднання ефективних маркетингових стратегій, цифрових інструментів та партнерської співпраці між туристичними установами, органами місцевого самоврядування та приватним бізнесом. Лише синергія традиційних та інноваційних методів сприятиме формуванню привабливого туристичного іміджу регіону та залученню нових відвідувачів.

РОЗДІЛ 4.

ПЕРСПЕКТИВИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ КРАЄЗНАВЧОГО ТУРИЗМУ НА КІРОВОГРАДСЬЩИНІ

4.1. Перспективи розвитку краєзнавчого туризму в Кіровоградській області: економічні, соціальні та культурні аспекти

Краєзнавчий туризм є важливим напрямом розвитку регіональної економіки, соціальної сфери та культурної ідентичності. Він сприяє популяризації історичних пам'яток, природних ресурсів та традиційного способу життя, залучаючи як внутрішніх, так і міжнародних туристів [20].

Кіровоградська область має значний потенціал у сфері краєзнавчого туризму, зокрема завдяки унікальним історичним місцям, таким як Хутір Надія, музей Гетьманства та природні заповідники. Однак для його ефективного розвитку необхідно враховувати економічні, соціальні та культурні аспекти (табл 4.1.) [36].

Таблиця 4.1.

Економічні, соціальні, культурні аспекти та їх перспективи розвитку

<i>Аспект</i>	<i>Перспективи розвитку</i>
Економічний	Збільшення надходжень до місцевих бюджетів, що сприяє фінансуванню інфраструктурних проєктів [43]. Створення нових робочих місць, особливо у сфері готельного бізнесу, громадського харчування та організації екскурсій. Залучення інвестицій у туристичну інфраструктуру, що підвищує рівень комфортності для відвідувачів.
Соціальний	Зміцнення місцевих громад через популяризацію культурної спадщини та активну взаємодію мешканців з туристами. Підвищення рівня зайнятості населення, особливо у малих населених пунктах. Покращення соціальної взаємодії, адже туризм стимулює проведення фестивалів, ярмарків та інших заходів, що об'єднують громаду [4].
Культурний	Відродження національних традицій через етнографічні фестивалі та тематичні екскурсії. Підвищення культурної освіченості населення, адже туристи та місцеві жителі більше цікавляться історією та культурою регіону [15]. Розвиток музейної справи шляхом створення інтерактивних експозицій та мультимедійних турів.

Розвиток краєзнавчого туризму в Кіровоградській області має значний потенціал, здатний сприяти економічному зростанню, соціальній активності місцевих громад та збереженню культурної спадщини. Незважаючи на існуючі виклики, такі як недостатнє фінансування, слабка цифровізація туристичних ресурсів та обмежена маркетингова підтримка, існують реальні можливості для вдосконалення цієї сфери [20].

В економічному аспекті краєзнавчий туризм може забезпечити зростання доходів регіону через залучення туристів, розвиток малого бізнесу та створення нових робочих місць. Інвестиції у туристичну інфраструктуру та рекламні кампанії значно покращать привабливість області для відвідувачів, а підтримка еко- та агротуризму може стати перспективним напрямком економічного розвитку [43].

З соціальної точки зору краєзнавчий туризм сприяє зміцненню регіональної ідентичності, покращенню рівня зайнятості та активному залученню місцевих жителів до туристичної діяльності. Організація фестивалів, культурних заходів та освітніх проєктів може не тільки сприяти соціальній згуртованості, а й підвищити інтерес до історії та традицій області [4].

Культурний аспект відіграє ключову роль у збереженні історичної спадщини та національних традицій. Впровадження цифрових технологій, таких як віртуальні тури, мультимедійні екскурсії та інтерактивні музеї, дозволить зробити краєзнавчий туризм більш доступним та цікавим для широкої аудиторії, а інтеграція туристичних маршрутів у загальнонаціональні туристичні програми сприятиме підвищенню популярності Кіровоградщини [15].

Таким чином, перспективи розвитку краєзнавчого туризму в Кіровоградській області базуються на синергії економічних, соціальних та культурних факторів. Для ефективного використання потенціалу регіону необхідне комплексне стратегічне планування, підтримка цифрових рішень та активна співпраця між органами влади, бізнесом та місцевими громадами. Використання сучасних технологій, проведення якісних маркетингових

кампаній та забезпечення високого рівня туристичного сервісу дозволить Кіровоградщині стати важливим туристичним центром України.

4.2. Рекомендації щодо покращення інфраструктури та розвитку туристичних маршрутів

Кіровоградська область має значний туристичний потенціал, зумовлений багатоманітністю історико-культурною спадщиною, унікальними природними ландшафтами та географічним розташуванням, яке забезпечує доступність для туристів із різних регіонів України. Важливими об'єктами туризму в області є історичні місця, пов'язані з відомими українськими діячами, мальовничі природні заповідники, а також культурні фестивалі, що сприяють збереженню національних традицій [20].

Однак, попри наявність великого потенціалу, туристична сфера Кіровоградської області стикається з низкою проблем, серед яких слабка розвиненість туристичної інфраструктури, недостатня кількість сучасних готелів, транспортна доступність, відсутність інтерактивних туристичних сервісів та ефективного маркетингового просування туристичних маршрутів [36].

Покращення інфраструктури та розвитку туристичних маршрутів є ключовими чинниками, що можуть позитивно вплинути на туристичну привабливість регіону, сприяти його економічному зростанню та залученню інвестицій. Світовий досвід свідчить, що модернізація транспортної системи, створення комфортних умов для туристів, розробка спеціалізованих екскурсій та інтеграція цифрових технологій допомагають значно підвищити рівень туристичного потоку [43]. Важливим етапом у розвитку туризму є створення різнопланових тематичних маршрутів, які дозволяють туристам ознайомитися з історичними пам'ятками, природними ландшафтами та культурними традиціями регіону. Екотуризм, історичний туризм, гастрономічні маршрути та інтерактивні туристичні сервіси можуть зробити Кіровоградщину привабливим туристичним центром [4].

Таким чином, удосконалення інфраструктури та розробка сучасних туристичних маршрутів є стратегічним завданням для Кіровоградської області, яке потребує комплексного підходу, залучення фінансування, використання новітніх технологій та активної співпраці між владою, бізнесом та громадськістю. Якісна інфраструктура є фундаментом для успішного розвитку туристичної галузі. У Кіровоградській області ключовими напрямками її вдосконалення є: реконструкція доріг до туристичних об'єктів, особливо у сільських місцевостях, де існує проблема з доступністю; модернізація громадського транспорту, включаючи створення спеціальних туристичних маршрутів; розвиток готельного бізнесу, зокрема будівництво екологічних готелів та зелених зон відпочинку; облаштування навігаційної системи, яка включає інтерактивні карти, вказівники та інформаційні стенди [43].

Створення тематичних маршрутів сприяє глибшому зануренню туристів у культурну спадщину регіону. Основні напрямки маршрутів представлені у таблиці 4.2.

Таблиця 4.2.

Основні напрями маршрутів Кіровоградщини

Тип маршруту	Опис	Приклад у Кіровоградській області
Історичний	Ознайомлення з пам'ятками, архітектурою, місцями, пов'язаними з історичними подіями	Хутір Надія, музей Гетьманства
Природний	Відвідування заповідників, національних парків, водойм	Чорний ліс, річка Інгул
Культурно-етнографічний	Знайомство з народними ремеслами, традиціями та гастрономією	Фестивалі української культури
Екотуризм	Маршрути для активного відпочинку, велосипедні або піші прогулянки	Лісові еко-стежки, кінні маршрути
Гастрономічний	Ознайомлення з традиційною кухнею регіону	Дегустаційні тури, фермерські господарства

Сучасний туризм неможливий без інтеграції цифрових рішень, які полегшують навігацію та взаємодію туристів з місцевими об'єктами. Основні напрямки:

- Створення мобільних додатків з туристичними маршрутами, що включають інтерактивні карти, історичні довідки та рекомендації.
- Впровадження QR-кодів на пам'ятках, що дозволяє туристам миттєво отримувати інформацію про об'єкт [15].
- Розробка віртуальних екскурсій, які дають змогу знайомитися з туристичними місцями онлайн перед поїздкою.
- Автоматизовані туристичні сервіси, що допомагають бронювати екскурсії та отримувати персоналізовані рекомендації.

Для залучення більшої кількості туристів необхідно активно використовувати сучасні маркетингові інструменти:

- Створення туристичних порталів з детальною інформацією про маршрути, пам'ятки та заклади відпочинку.
- Просування у соціальних мережах, включаючи регулярні публікації та відеоекскурсії.
- Співпраця з туристичними агенціями, що дозволить популяризувати регіон на міжнародному рівні.
- Організація туристичних фестивалів, які привертають увагу до унікальних аспектів регіону [4].

Розвиток туристичної інфраструктури та маршрутів у Кіровоградській області є важливим стратегічним напрямом, що може сприяти економічному зростанню, залученню інвестицій та підвищенню туристичної привабливості регіону. Незважаючи на наявний потенціал, розвиток цієї сфери потребує комплексного підходу, який включає модернізацію дорожньої мережі, покращення транспортної доступності, створення нових туристичних об'єктів та інтеграцію цифрових технологій [20].

Одним з ключових аспектів є розробка тематичних маршрутів, які дозволять туристам глибше ознайомитися з культурною, природною та

історичною спадщиною області. Важливим напрямом є впровадження сучасних технологічних рішень, таких як мобільні додатки, інтерактивні карти та віртуальні екскурсії, що сприятимуть зручності та залученню ширшої аудиторії [4].

Також необхідно впроваджувати ефективні маркетингові кампанії, які популяризуватимуть туристичні маршрути та сприятимуть формуванню позитивного іміджу регіону. Важливими заходами у цьому напрямку є активне використання соціальних мереж, співпраця з туристичними агенціями та організація тематичних фестивалів [15].

Отже, для успішного розвитку туристичної сфери Кіровоградської області необхідне поєднання інфраструктурних покращень, ефективного просування та інноваційних технологій. Лише комплексний підхід дозволить регіону стати конкурентоспроможним туристичним центром України та забезпечити сталий розвиток цієї галузі.

4.3. Перспективи створення нових туристичних маршрутів та продуктів

Створення нових туристичних маршрутів та продуктів у Кіровоградській області має значний потенціал і може сприяти економічному, культурному та соціальному розвитку регіону. Для досягнення успіху необхідне комплексне поєднання інфраструктурних покращень, впровадження цифрових рішень та ефективного маркетингового просування туристичних послуг [4].

Важливими напрямками розвитку є розширення тематичних маршрутів, створення інтерактивних туристичних сервісів, модернізація транспортної та готельної інфраструктури, а також активне залучення інвестицій у сферу туризму. Поєднання традиційних та інноваційних методів дозволить Кіровоградщині стати конкурентоспроможним туристичним регіоном, здатним приваблювати туристів як з України, так і з-за кордону. Розвиток туристичних маршрутів потребує фінансування та залучення приватного сектору до створення туристичних продуктів.

Основні напрямки залучення інвестицій: державні та міжнародні гранти на розвиток туристичної інфраструктури [43]; приватне партнерство – залучення бізнесу до створення готелів, ресторанів та розважальних центрів; розвиток агротуризму – підтримка фермерських господарств, що пропонують гастрономічні тури та екологічний відпочинок; популяризація туристичних фестивалів – проведення щорічних тематичних заходів для привернення уваги до регіону.

Перспективи створення нових туристичних маршрутів та продуктів у Кіровоградській області відкривають широкі можливості для розвитку регіонального туризму, економічного зростання та культурного відродження. Завдяки багатій історичній спадщині, мальовничим природним ландшафтам та етнографічним особливостям область має потенціал для залучення туристів як з України, так і з-за кордону [20].

Створення різнопланових маршрутів, таких як історичні, природні, культурні, гастрономічні та екстремальні, дозволить охопити різні категорії туристів. Важливу роль у розвитку нових туристичних продуктів відіграє інтеграція цифрових технологій, що сприяє покращенню навігації, взаємодії з туристами та доступності інформації про маршрути [15].

Для успішної реалізації туристичних проєктів необхідне залучення державних і приватних інвестицій, модернізація інфраструктури, покращення транспортного сполучення та ефективне маркетингове просування регіону. Використання сучасних інформаційних платформ, співпраця з туристичними агенціями та організація тематичних фестивалів сприятимуть формуванню позитивного туристичного іміджу Кіровоградщини [4].

Кілька нових туристичних маршрутів, які можуть сприяти розвитку туризму в Кіровоградській області (табл.4.3), які знайомлять туристів із місцями, пов'язаними з відомими українськими діячами.

Таблиця 4.3.

Нові туристичні маршрути Кіровоградщини

Тип маршруту	Опис	Місце / Місто
Історичний маршрут «Шляхами видатних діячів»	Ознайомлення з історичними постатями та культурною спадщиною [20]	Хутір Надія (с. Миколаївка), Музей Гетьманства (Кропивницький), Садиба Тобілевичів (Кропивницький)
Природний маршрут «Дика природа Кіровоградщини»	Відвідування заповідних територій та мальовничих природних ландшафтів [36]	Чорний ліс (Олександрівський район), заказник «Бурти» (Знам'янський район), річка Інгул (Кропивницький)
Культурний маршрут «Кіровоградщина мистецька»	Знайомство з культурною спадщиною регіону [15]	Театр Кропивницького (Кропивницький), Музей мистецтв Кіровоградщини (Кропивницький), фестивалі традиційних ремесел (Долинська, Новомиргород)
Гастрономічний маршрут «Смак Кіровоградщини»	Ознайомлення з традиційними стравами регіону [43]	Фермерські господарства (Світловодськ, Знам'янка), дегустаційні тури (Кропивницький), кулінарні майстер-класи (Новоукраїнка)
Екстремальний маршрут «Пригоди в Кіровоградській області»	Активний відпочинок для любителів пригод [4]	Кінні прогулянки (Олександрія), веломаршрути (Світловодський район), спелеотури (підземні печери в районі Долинської)

Таким чином, для розвитку туристичної сфери Кіровоградської області необхідне комплексне поєднання інфраструктурних удосконалень, інноваційних технологій та ефективного маркетингу. Лише системний підхід дозволить регіону стати конкурентоспроможним туристичним центром, привабливим як для внутрішніх, так і для міжнародних гостей.

ВИСНОВКИ

1. Історико-культурні та природні ресурси Кіровоградської області становлять основу для розвитку краєзнавчого туризму. Регіон має 5653 об'єкти культурної та природної спадщини, серед яких пам'ятки археології, архітектури, музеї, фортеці, природні парки, заказники, дендропарки та геологічні пам'ятки. Особливу туристичну привабливість мають такі об'єкти, як Фортеця Святої Єлисавети, Музей Ракетних військ стратегічного призначення, "Хутір Надія", дендропарк "Веселі Боковеньки", каньйон річки Синюхи, Заваллівське родовище графіту, парки «Чорний ліс» та «Козачий острів». Їхнє збереження й доступність є ключовими чинниками формування туристичних маршрутів пізнавального, історичного, екологічного, паломницького та етнографічного характеру.

2. Туристичний потенціал області, попри наявні ресурси, реалізований лише частково. Виявлено, що туристичні об'єкти мають нерівномірне територіальне розміщення, що пов'язано з історією освоєння регіону, природними умовами та інфраструктурною доступністю. Осередками концентрації ресурсів є Знам'янський, Олександрійський, Маловисківський і Новоархангельський райони. Область має розгалужену мережу закладів культури та рекреації, проте їхня участь у туристичній діяльності залишається обмеженою.

3. Серед основних бар'єрів розвитку краєзнавчого туризму в області слід виокремити: недостатній розвиток туристичної інфраструктури (поганий стан доріг, брак готелів і закладів сервісу); слабку промоційну політику та інформування населення і туристів; обмежене фінансування туристичної галузі на місцевому рівні; дефіцит фахівців і відсутність належної підготовки кадрів у сфері туризму; відсутність цілісної стратегії управління туризмом на регіональному рівні.

4. Для активізації розвитку краєзнавчого туризму в Кіровоградській області запропоновано низку рекомендацій: модернізувати транспортну

інфраструктуру та створити туристичні інформаційні центри; розробити та популяризувати нові тематичні маршрути з урахуванням локальних особливостей; впроваджувати цифрові інструменти просування (вебпортали, мобільні застосунки, віртуальні тури); налагодити міжсекторальну співпрацю між владою, бізнесом і громадами для створення нових туристичних продуктів; реалізовувати освітні ініціативи з підготовки фахівців у галузі туризму; підтримувати локальні ініціативи, що сприяють збереженню та популяризації культурної і природної спадщини.

У межах практичної частини роботи запропоновано туристичний маршрут «Стежками Новоукраїнського та Голованівського районів», який поєднує природні ландшафти, етнографічні особливості та історико-культурну спадщину регіону. Його реалізація сприятиме залученню туристів, підвищенню пізнаваності області та активізації місцевої економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко П. Природні багатства регіонів та їх роль у розвитку еко-туризму. Київ: ЕкоВидавництво, 2020, 214 с.
2. Вікіпедія. Карбівка (Новоукраїнський район) URL : [https://uk.wikipedia.org/wiki/Карбівка_\(Новоукраїнський_район\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Карбівка_(Новоукраїнський_район)) (дата звернення 11 ютого 2025 року)
3. Вікіпедія. Помічна URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Помічна> (дата звернення 8 січня 2025 року)
4. Головач Т. Ю. Інноваційні підходи у популяризації регіонального туризму. Дніпро: Видавництво ДНУ, 2022. 146 с.
5. Домаранський А. «Туризм в Кіровоградській області: проблеми розвитку та основні принципи реорганізації». *Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України*. Кропивницький, 2017. С. 45-54
6. Дмитрук О. Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу. Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2004. 192 с
7. Діловий туризм у сучасному світі. Київ: Бізнес-центр «Форум», 2023. 198 с.
8. Добровеличківка – Добровеличківський район, Кіровоградська область URL : <https://ukrskr.com.ua/kirovograd/dobrovelichkivskiy/dobrovelichkivka-dobrovelichkivskiy-rayon-kirovogradska-oblast> (дата звернення 17 грудня 2024 року)
9. Державне агентство розвитку туризму України URL: <https://www.tourism.gov.ua/> (дата звернення 11 лютого 2025 року)
10. Екологічний паспорт Кіровоградської області за 2020 рік / Департамент екології, природних ресурсів та паливно-енергетичного комплексу Кіровоградської ОДА. 2020. 60 с.
11. Економіка туризму: міжнародний досвід. Берлін: European Tourism Studies, 2023. 310 с.

12. Зулiла О. Регiональний туристичний продукт: iсторико-культурна спадщина та природнi пам'ятки як стратегiчнi ресурси. Львiв: Видавництво «Альфа-Тур», 2020. 246 с.
13. Иваненко М. Краєзнавчий туризм в Україні: перспективи та виклики. Київ: Наукове видавництво «ТурКнига», 2020. 248 с.
14. Иваненко О. Д. *Туристичний потенціал Кіровоградської області: аналіз потоків та рекомендації розвитку*. Кропивницький: Регіональне видавництво «Туризм і Регіон», 2022. 156 с.
15. Иваненко П. В. Цифровий туризм в Україні: тенденції та перспективи. Одеса: Видавництво ОНУ, 2021. 190 с.
16. Иваненко С.П. Історичні пам'ятки України. Львів: Видавництво «Просвіта», 2022. 300 с.
17. Кіровоградська обласна державна адміністрація та обласна рада / Степова перлина в центрі України URL : <http://www.kr-admin.gov.ua> (дата звернення 03 лютого 2025 року)
18. Кіровоградська обласна державна адміністрація та обласна рада / Стратегія розвитку Кіровоградської області на 2021-2027 роки , 2018. 36 с.
19. Коваленко Л. Історико-культурні ресурси України: потенціал та виклики сучасності. Харків: Видавництво «Культура і Майбутнє», 2021. 270 с.
20. Козлова О. С. Туризм як фактор соціокультурного розвитку регіонів. Київ: Академія, 2018. 220 с.
21. Колотуха О.В. Ресурсно-туристський потенціал Кіровоградської області. Кіровоград, 2002. 68 с
22. Колотуха О.В., Соколовський В.А. Використання рекреаційно-туристського потенціалу Кіровоградської області для розвитку внутрішнього туризму . Кропивницький, 2021 . 112 с.
23. Краєзнавчий туризм: методологія та перспективи. Полтава: Центр регіонального розвитку, 2022. 320 с.

24. Культурна спадщина Кіровоградської області: сучасний стан і проблеми актуалізації. 2023. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_catalog/1473-1-attractions-kirovohrad-oblast.htm (дата звернення 1 березня 2025 року)
25. Левченко О. Міжнародний досвід організації краєзнавчих маршрутів: виклики та перспективи. Львів: Видавництво «Культурно-туристична спадщина», 2020. 236 с.
26. Мархонос С.М., Турло Н.П. Рекреаційні комплекси України: передумови створення та напрями їх розвитку. Приазовський економічний вісник. 2017. Вип. 2 (02). С. 118-122.
27. Мельниченко В. Синергія культури і природи: інтегровані підходи в краєзнавчому туризмі. Одеса: Факультет туристичних технологій, 2022. 208 с.
28. Методологія туризмознавства : географічні аспекти : монографія / За заг. ред. Дудника І.М. Київ, 2023. 374 с
29. Морські курорти України. Миколаїв: Видавничий дім «Таврія», 2021. 250 с.
30. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, 2011, вип. 20, ч. II. 324 с.
31. Новак О. Сучасні тренди в організації краєзнавчого туризму. Київ: Видавництво «Тур-Інновації», 2022. 198 с.
32. Оздоровчий туризм: можливості та перспективи. Одеса: Туристична асоціація, 2023. 216 с.
33. Осієвська, Ю. С. Культурна спадщина Кіровоградської області: сучасний стан і проблеми актуалізації. Питання культурології, 2022. №40. С. 242-253. URL : <https://doi.org/10.31866/2410-1311.40.2022.269382> (дата звернення 21 січня 2025 року)
34. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / за ред. В.Г. Герасименко. Одеса : ОНЕУ, 2016. 262 с.
35. Петренко В. Інноваційні стратегії розвитку краєзнавчого туризму. Харків: Видавництво «Наука і Туризм», 2019. 210 с.

36. Петренко В. М. Стратегії регіонального розвитку туризму. Львів: Видавництво ЛНУ, 2020. 245 с.
37. Петренко В. В., Смирнов, М. К. Сучасні тенденції розвитку екотуризму в Україні. *Журнал туристичних досліджень*, 2021 Т.3, №2, с. 45-60.
38. Пошуки туристської привабливості Кіровоградської області: наукові розвідки : монографія/ за заг. ред. Колотухи О.В. Дніпро : ФОП Середняк Т.К., 2020. 287 с.
39. Природні заповідники України. Харків. Центр екологічних досліджень, 2021. 230 с.
40. Розвиток туристичної галузі в Кіровоградській області: стереотипи і реальність URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-33> (дата звернення 17 січня 2025 року)
41. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України : у 3-х част. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. 552 с.
42. Світовий туризм: аналітичний огляд. Лондон: Global Tourism Research, 2022. 290 с.
43. Сидоренко А. М. Цифровий маркетинг у сфері туризму. Харків: Видавництво ХНУ, 2019. 180 с.
44. Сидоренко П. Міжнародний досвід краєзнавчого туризму: інтеграція цифрових технологій та екологічних концепцій. Львів: Видавництво «ТурКонцепт», 2021. 250 с.
45. Спортивний туризм в Карпатах. Ужгород: Видавництво «Карпатські зорі», 2020. 200 с.
46. Туризм в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Київ: Академія туризму, 2023. 300 с.
47. Туристичні маршрути Кіровоградщини URL: <http://tourism.kr-admin.gov.ua/> (дата звернення 9 січня 2025 року)
48. Тусовка. Козацька криниця у Добровеличківці <https://tusovka.kr.ua/kozatska-krinitsja-u-dobrovelichkivtsi> (дата звернення 11 лютого 2025 року)

49. Україна Інкогніта. Туристичні маршрути України URL :
<https://ukrainaincognita.com/> (дата звернення 2 лютого 2025 року)

50. Шевченко І. Цифровізація та інтерактивні технології в краєзнавстві.
Одеса: Видавництво «Медіа-учений», 2021. 200 с.

51. Khutir Kozats'ka Dolyna. URL :
<https://youtu.be/TlyMRDbP9lY?si=7FvnuHRGSFFkf2JV> (дата звернення 11
лютого 2025 року)

ПОДОРОЖУЙ!
ДОСЛІДЖУЙ!
ЗАКОХУЙСЯ У ЦЕЙ
КРАЙ З ПЕРШОГО
ПОГЛЯДУ!

АВТОРСЬКИЙ МАРШРУТ:

- ДЕНЬ 1. - М.ПОМІЧНА
ВОКЗАЛ, ІСТОРІЯ ЗАЛІЗНИЦІ
- ДЕНЬ 2. - С. ПІЩАНИЙ БРІД
ЛЕГЕНДА ПРО ЦІЛЮЩУ ВОДУ,
ГЕОРГІЇВСЬКЕ ДЖЕРЕЛО
- ДЕНЬ 3. - СМТ. ДОБРОВЕЛИЧКІВКА
МУЗЕЙ, КОЗАЦЬКА КРИНИЦЯ
- ДЕНЬ 4. - С. КАРБІВКА
ХУТІР "КОЗАЦЬКА ДОЛИНА"
- ДЕНЬ 5. - С.ТЕРНІВКА
БЕНЧИКІВ МЛИН, ТЕРНОВІ ЗАРОСТІ

РЕКРЕАЦІЙНО- ТУРИСТИЧНА БАЗА КІРОВОГРАДСЬКОЇ

ВІДКРИЙ ДЛЯ СЕБЕ КІРОВОГРАДСЬКОЇ

Тут оживають легенди, шумлять старі дуби, а
мальовничі степи дарують відчуття свободи.

ЦЕ КРАЙ, ДЕ МОЖНА ЗНАЙТИ ЗАТИШНІ МІСЦЯ,
ДОТОРКНУТИСЯ ДО ІСТОРІЇ ТА ВІДЧУТИ
СПРАВЖНЮ УКРАЇНУ!

ТОП-10 ТУРИСТИЧНИХ ОБ'ЄКТІВ:

1. ДЕНДРОПАРК, М.
КРОПИВНИЦЬКИЙ (Море
тюльпанів, затишні алеї,
фотозони)
2. ХУТІР НАДІЯ, С. МИКОЛАЇВКА
(Колиска українського театру)
3. МУЗЕЙ МИСТЕЦТВ,
М.КРОПИВНИЦЬКИЙ (Живопис,
ікони, твори Осмьоркіна)
4. СМТ. ДОБРОВЕЛИЧКІВКА (Центр
історичної України: знак-обеліск,
старий млин, Краєзнавчий музей)
5. ТРИ ДУБИ, СМТ.НОВГОРОДКА (Дуби
віком понад 500 років)
6. ГРАНІТНІ ВИХОДИ НА ІНГУЛІ (Дикий
каньйон, скелі)
7. УСАДЬБА КРОПИВНИЦЬКОГО (Меморіальний
будинок)
8. МУЗЕЙ РАКЕТНИХ ВІЙСЬК,
9. ВЕЛИКА І МАЛА СКЕЛІ
10. ПАРК ГОТЕЛЬ "СКІФІЯ"

КУЗМЕНКО ОЛЕКСАНДРА

